

QUATRE PARAULAS

SOBRE UN MOLT IMPORTANT ACTE FISIOLÒGICH, DEL QUE EN
TOTS TEMPS S' HA ESCRIT MOLT SENS QUE MAY S' HAJE
LOGRAT. EXPLICARLO DEL TOT.

No dubto, estimat lector, que fàcilment convindrás ab mi en que la meytat per lo menys de lo molt qu' en nostres dies s' escriu, podria molt bè, sens fer cap mica de falta, quedar inèdit, ja que no tè lo més petit valor, científica y literariament considerat. Y de segur que quan hajas llegit aquest article qu' estich comensant, no tindrás lo més petit reparo en afirmar qu' es malaguanyat lo treball que jo he empleat en escriuerlo y lo temps qu' en llegirlo hajes perdut; ja que de ple á ple estará comprés entre lo número de lo molt inútil que 's publica.

Mes com després de llegida l' anterior advertencia pots molt bè girar plana y passar per alt mon escrit, si es que tingas en que emplear millor lo temps que per acabar de llegirlo necessitas, abstente de criticá 'l que jo segueixi escribint després d' haverme reconegut incapás d' escriureres que valgui la pena de ser estampat, ja que res deu importarte 'l que 'm consideri molt content y satisfet de

véurer mon nom ab lletres de motllo, entre mitx de 'ls de mos amichs, per més que mon trevall sigui de molt inferior á tots los que aqueixos firman.

Y si per cas creus que ma manera d' obrar no deixa de ser reprobable, encara que no sigui més que per la part que de vanitosa tinga, pots ben créurer qu' en lo mateix pecat he trobat la penitencia, perque es impossible que may ningú s' hagi vist més apurat de lo que jo m' he trobat, al tractar d' elegir assumpto. No 't vull pas contar tot lo que per mon magí ha passat desde 'l moment que he fet propósit de buscarlo, perque seria quènto de may acabar, y sí solament vull dirte 'l cóm se m' ocorregué escriurer sobre 'l que llegirás.

Ab motiu d' una malalta d' histérich qu' estich visitant, fa ja alguns dias que 'm dedico á observar y estudiar les variades, intrincades é incomprendibles relacions, que, tant en estat de salut com d' enfermetat, tenen les funcions de nostre organisme ab los actes de l' ánima, y ab tal motiu havia llegit un dels dies passats una memoria sobre *les causes de la son*, presentada per lo catedrátich W. Preyer al congrés de naturalistas alemanys, últimament tingut en Hambourg,¹ y com després de lo que havia antes llegit sobre 'l mateix tema 'm semblás l' opinió del tudesch molt digna de ser meditada, al propi temps que molt enginyosa y hasta ab grans probabilitats de ser verdadera; se m' ocorregué escriurer pera LA RENAIXENSA, quatre ratllas sobre aqueix punt, ja que no sabia trobar materia apropiada per omplir unes quantes quartilles de paper, qu' una molt estimada persona m' havia suplicat escrigués.

Y ja que sabs, lector, lo perquè de mon pobre escrit y 'l perquè de l' elecció d' assumpto, crech que será hora de comensar á traciarlo; advertinte antes, que aquí única-

¹ Si algú vol llegir eixa notable memoria, la trobará traduhida al francès en lo núm. 5o del 9 de Juny de 1877 en la *Revue scientifique de la France et de l' étranger*.

ment te podré donar algunes idees generals, y que solsa-ment serà mirat baix lo punt de vista fisiològich, prescindint en un tot de tota idea filosòfica.¹

Contant que la generalitat de 'ls homes necessitan dormir unes 8 hores diaries (á pesar del aforisme de l' escola de Salerno de *sex horas satis dormire est*)² y fent un capmàs entre lo de més de l' infancia y lo de menys que en la vellesa 's dormi, podém ben calcular que l' home passa una terccra part de la seva vida dormint.

No te pas, donchs, res d' estrany que á un acte que ocupa una gran part de nostra vida hajen dedicat fondos estudis no pochs sabis, desde Aristóteles fins als de nostres dies. Es evident qu' en l' acte del dormir hi entran dos elements, dependent un de la part que nostre organisme pren en éll, y en un tot degut l' altre á l' element espiritual que 'ns anima. No tractarém aquí més que d' analisar la part material y orgánica d' aqueixa complicada funció, que pera ser completament coneguda deu esser estudiada baix los dos punts de vista antes senyalats, fisiològich y psicològich; ja qu' ella es lo resultat y la síntesis d' una funció orgánica, y un estat de l' ánima, com una de tantes fases qu' es de la doble naturalesa humana.

No val pas la pena que 'ns entretinguém en discutir les opinions de 'ls autors antichs, entre 'ls quals regna tal confusió d' idees, que, per exemple, Aristóteles y Galeno

¹ Necessito fer constar aquí que no es que sigui jo partidari de les idees de certs naturalistas d' avuy en dia, que negan l' importancia de la Filosofia; com per exemple, 'l célebre Tait, catedràtich de l' Universitat d' Edimburg, que gosa dir que «la Metafísica no es mes qu' una disputa contínua de xicots sobre algunes paraules formades, insultant y violentant de mala manera lo llenguatge»; sino que per lo contrari dono gran valor á tots los elevats estudis filosòfichs, que crech deurían formar lo coronament de tot altre estudi científich; y si aquí no se estudia la qüestió baix aquell punt de vista, es perque per ma part no tinch suficients coneixements filosòfichs per ferho, y per altre l' espay de que dispo no es per aixó sufficient.

² Cosa generalment sabuda es que hi ha homes que ab molt poques hores de dormir ne tenen prou; y de Napolcon I, de Humbolt, de Wellington, de Frederich lo Gran y d' altres personatjes se conta que sols dormian dos hores diaries; sens que aixó destrueixi la regla general senyalada.

's contradiuhen l' un á l' altre y acaban per confessar que de tot punt ignoran la causa de la son. Si desde 'ls antichs temps anem analisant les opinions de 'ls diversos autors que han tractat d' explicar les dites *causae proximae et remotiores* del dormir, nos convencerém que la gran majoria d' ells no han fet més qu' inventar hipótessis aventurades, quan no s' han contentat ab un verdader joch de paraules d' un significat molt difícil de precisar. Trobarém en eixos autors idees tan peregrines, com per exemple la de Joan Argenterius (1560) que diu, que la disminució *del calor innat* es lo que causa l' ensopiment natural y la son, la de Cabanis que diu qu' en la son hi ha reflux de les potencies nervees vers lo seu orígen, y concentració en lo cervell de 'ls principis més actius de la sensibilitat; y la de molts altres autors que diuhen esser degut lo dormir uns á la sequetat, altres á l' humitat de economia, etc., etc., haventhi fins qui ha dit que dependia de la combinació qu' en lo cervell se verifica de l' electricitat positiva ab la negativa.

Si volem, donchs, per averiguar la causa fisiològica de la son, seguir lo sabi precepte de Morgagni de: *non numerandae sed perpendendae observationes*, nos trobarém ab que, á pesar de lo molt que sobre eixa qüestió s' ha escrit en totes époques, es ben poch lo que valgui la pena d' esser atés y estudiat.

En nostres dies, no obstant, s' han escrit importants treballs sobre la materia que ha sigut profundament analisada y subjectada á la més escrupulosa observació per homes tan respectables en la ciencia, com son Pettenkoffer, Durham, Voit, Sommer, Playfair, Preyer, etc., etc.; y si bè 'l problema no ha sigut pas encara resolt, ab tot y aixó molt s' ha adelantat en lo seu estudi.

Sembla ja cosa ben averiguada que la causa fisiològica de la son resideix en lo cervell, qu' es una de les més importants entranyes de nostre cos, y la que desempenya les seves funcions d' una manera més amagada y difícil d' estudiar; mes lo que no está pas encara ben aclarit son les

modificacions que experimenta en les seves funcions, en los dos estats, de l' home dormit y l' home despert.

Lo gran Haller creya ab Marshall-Hall que sobrevenia una petita congestió (hiperemia) cerebral; ó sia que s' omplian un xich més les venes, y que sufrint la substancia cerebral una petita compressió, sobrevenia la son. Eixa opinió ha sigut l' admesa per molts autors posteriors y es encara la manera ab la que no pochs de 'ls que tenen superficials coneixements de fisiologia pretenen donarse rahò d' aquell estat; sent aixís que may s' ha pogut véurer en los diversos experiments fets sobre 'ls animals la suposada congestió.

Blumenbach y altres autors han per lo contrari admés una disminució de la quantitat de la sanch en lo cervell, (anémia cerebral) al dormir. Eixa segona opinió ha sigut á primera vista confirmada per certs experiments entre 'ls quals se contan los de Durham (1860), que aquí no puch pas explicar; mes en cambi los de Roelen, y sobretot los de Valentin l' han també desacreditada.

Será donchs, després de lo que acabam de dir, quasi necessari admetrer per certa l' opinió de Lenhossek y d' altres, que creuen que ni s' aumenta ni 's disminueix la quantitat de sanch del cervell, tant si 's dorm com si s' está despert. Ab tot y aixó, tant l' augment com la disminució en casos anormals (enfermetats, etc.) pot donar son; pero aquí no tractém aqueixa qüestió de la son anormal, sino de la manera ordinaria de dormir de tots los dies. ¹

Lo célebre alemany Sommet publicá fa pochs anys una nova teoria, de la que sols puch dir aquí quatre paraules

¹ Desde Hippócrates, diu W. Preyer, han confós los autors, sense fer distincions necessaries, el narcotisme, produhit per diverses medecines, l' estupor d' algunas enfermetats, de l' asfixia, de les basques y hasta la mort aparent ab lo dormir natural de cada dia; sent aixís que tenen causes completament diferents; habent sigut eixa confusió una de les principals causes de que sigui encare tant poch coneguda la de la son. *Endimion* era en mitologia la personificació de la *Son*, fill de la *Nit* y germá bessó de la *Mort*, essent un dels seus atributs les vermelles *Roselles*. Es lo mateix error antes senyalat, traduhit en forma poética.

per poder donarne una petita idea. L' *oxígen* es indispensable, diu eix autor, per produhir totes les forces vives de l' economia; ja 's manifestin baix la forma de calor, ja de contracció muscular, ja d' activitat cerebral, ja de qualsevol altra manera; y per aquest motiu tant la sanch com los demás teixits de nostre organisme, tenen la propietat de guardarse com enmagatzemada una certa quantitat d' aquell cos simple.¹ Mentres tots los órgans de nostre cos tenen suficient quantitat d' ell, totes les funcions s' executan ab la deguda activitat y forsa; mes si per cas aquella quantitat queda molt reduhida, llavors sobrevé la fatiga de tots los órgans y 's presenta la son. Es, donchs, la son, segons eixa teoria, un fenomen químich, que podém nomenar *desoxigenació del organisme*, y especialment del cervell. Mentres estém desperts, com totes les parts de nostre organisme están en activitat, se gasta una gran porció d' oxígen, superior á la que per medi de la respiració 's proporciona á cada moment la sanch; de manera que arriba un punt en que ja n' hi ha poch per poder seguir funcionant activament tots los órgans, y á les hores se presenta la son. Mentres dormim, essent menor l' activitat de nostre organisme, una gran part de l' oxígen, que la respiració segueix adquirint, queda enmagatzemada en los diversos órgans de l' economia; y quan eixa quantitat es ja molt grossa, despertém. Com no puch pas entrar aquí á donar mes permenuts de la referida manera com Sommer explica la son; no podré tampoch presentar algunas capdals objeccions á dita teoria, que, sense conèixer aquells, serian fácils d' entendre; y aixís es que 'm contentaré ab dir que li falta molt per poder arribar á esser tinguda com una veritat demostrada.

¹ Jo no puch pas deixar de suposar que mos lectors tindrán suficients nocions de fisiologia, per poder clarament entèndrer tot lo que en aquest petit treball indico; mes si per atzar algun no les tenia, 'm limitaré á dir aquí, que per medi de la respiració adquireix la sanch una certa quantitat d' oxígen (un dels principals gasos de l' ayre) que transporta en sos glóvols vermells per medi de la circulació á totes les parts del cos, en las que verifica moltes combinacions y descomposicions

Tampoch pot ser del tot admesa com á cosa certa la més moderna encara teoria d' altre autor alemany, que havem ja citat avans; y es lo professor de l' Universitat de Jena, nomenat W. Preyer. Sembla, diu ell, qu' experimentalment s' ha demostrat que lo cervell (lo mateix que qualsevol altre òrgan del cos, muscles, glándules, etc.) necessita per funcionar, que la sanch que per ell circula se trobi rica d' oxígen, y quan aquest element l' hi falta, sobrevé un estat de peresa y nyonya y luego la son. Suposat que segons avans havém dit, circula per lo cervell la mateixa quantitat de sanch, quan l' home dorm que quan está despert, y sent aixís que la sanch en un cas y altre deu contenir la mateixa quantitat d' oxígen; ¿de quín modo s' explica que la falta de l' oxígen pugui ocasionar la son natural?... Tots los òrgans, contesta l' autor, absorbeixen, al funcionar, una determinada quantitat d' oxígen y segregan varies substancies de diferenta naturalesa, que tenen la propietat de poder fàcilment quedar destruhides absorbint una nova quantitat d' oxígen. Eixés substancies les nomena substancies *ponogenes* (del grech *πόνος* [ponos] que significa fatiga). Al mateix temps que per lo treball de l' home despert se van acumulant en la sanch les substancies *ponógenes*, van afadigantse tots los òrgans, y lo cervell, acaba per cansarse també, sentirse pererós y dormirse. Mentres l' home dorm, l' oxígen de la sanch en lloch d' emplearse en lo treball de 'ls diferents òrgans, serveix per destruhir les substancies *ponógenes*; y aixís que aqueixes s' han acabat, altra vegada 's troba 'l cos descansat y en disposició de comensar de nou la tasca. Ve á ser, donchs, la son causada per una especie d' enmatzinament de la sanch per les substancies *ponogenes*, les que son cremades per l' oxígen, durant lo temps de repós que 'l dormir ocasiona. Gran part d' aqueixa teoria 's funda en fets experimentals realisats per homes tan sabis com Berzelius, Bois-Reymond, Helmholtz, Cl. Bernard, Ranke, etc., etc.; mes son mateix autor confessa que gran part d' ella necessita ser confirmada per nous y

especials experiments. Es sols, donchs, una molt profunda y notable teoria, pero no un fet demostrat.¹

De debó sento qu' haja arriuat ja l' hora de posar punt final, y que no 'm resti espay per poder fer altres consideracions sobre tan important materia. Y es tant més de sentir, quan he emprés la qüestió precisament per la part més obscura y desconeguda, y la menys amena é instructiva; de modo que després de llegidas las anteriors ratlles, qualsevol creuria que la ciencia 's troba en eixa materia en lo cas d' exclamar *socràticament* que «sobre la son sols sab que no sab res.»

De cap modo, amich lector, fassis aqueix judici temerari; y espera á jutjar quan hajas llegit lo molt de bo que s' ha escrit sobre la son, y sobre tots los actes que ab ella se relacionan, com son somnis, *pesadilles*, sonambulisme, etc., etc.; si bè tinch la seguretat que cap d' aquells escrits será com lo present tan apropósit com aquest perque pugas fer en tu mateix experiments sobre 'l modo cóm les lectures pesades fan dormir al que més escotorit se troba al comensarles.

Santa Creu de Tenerife, Janer de 1879.

RAMON MASFERRER.

¹ En lo mes d' Abril de l' any passat, Mr. Villamin de Vichy presentá una memoria, molt notable, á l' Academia de Medicina de Paris, en la que estableix una nova teoria de la *Son*, que per falta de lloch y de temps no puch donar á conèixer.

APUNTES

PERA LA MONOGRAFIA DE LA CATEDRAL BASILICA
DE SANTA CREU Y SANTA EULALIA DE BARCELONA

(*Acabament*)

RELIQUIAS Y JOYAS DE EIXA SANTA IGLESIA.

Eixa catedral, es en reliquias tan rica com la que mes; però tant solsament ne citarém algunas, per creurerlas de major importancia. A la esquerra del textero, de una capella que sols reb llum per una petita finestra, y en los costats de la qual se veuhen com un adorno dos fatxadetas góticas de petit follatxe; hi ha una ampla pica, á manera de petxina, dins de la qual es tradició, que se guardan aigües del riu Jordán. Además la Catedral te lo bras de San Jordi regalo de D. Martí; una espina de la sagrada corona; un vel de deu pams, procedent del sepulcre del Senyor en Jerusalem; sis *lignum-crucis*, un dels quals es molt notable per sa grandaria; varios ossos de Sant Esteve; trossos de fletxas de Sant Sebastiá; un dit de Santa Lluçia; los caps de Santa Ursula, Santa Benigna y Santa Lefania, y altres moltas, qual enumeració seria fatigosa. Passant desde la sacristía al circol de altars que hi ha detrás del presbiteri, se descubreix en lo de son centro, un gran Cristo de grandor natural y de perfectas formas, pero clavat en la creu de manera que sembla ajegut cap

á la esquerra. Dita imatge es la mateixa que portava en la proa de sa galera capitana, *Victoria*, en la batalla de Lepanto, D. Joan de Austria, vencedor en la mateixa. Hi ha una antiquíssima tradició, que assegura que la postura violenta que guarda eixa Santa Imatge, la prengué en eixa batalla, quant al disparar los moros la primera descarga de sos trabuchs, la dirigiren tota á eixa Santa Imatge, la qual feu un moviment convulsiu en la creu, menejantse de un costat al altre, quedant últimament en eixa posició violenta. Corrobora en part eix modo de pensar, lo número considerable de daus clavats en lo arbre de la creu, essent aixís que la Imatge no presenta senyals de haber rebut cap rascada. Entre altrás curiositats se n' guarda una, que si be moderna, es digna de esser notada; tal es un petit y gracioset Ninyo Jesús adornat ab una faixa de capitá general y una banda de María Lluisa. Quant vingué á Barcelona D. Fernando VII ab la sua esposa D.ª María Amalia de Sajonia, visitá la Catedral, y al observar la reyna lo petit Jesús, quedá admirada de sa gracia, candor, é ignocencia, qualitats que se li veuen reveladas en sas faccions, y despues de adorarlo varias voltas, se desprengué de la banda que li creuava lo pit, y maná que de allí en devant la posassen al Ninyo Jesús. Allavors lo rey, traentse la faixa de capitá general, embolicá ab ella lo cos de la Imatge, y feu un sufficient donatiu, pera que poguessin férseli eixas dos insignias dignament y apropiadas á la grandaria de la Imatge.

Imperdonable seria que passessim per alt la famosíssima bandera de Santa Eulalia estimadíssima ensenya de los catalàns, y en particular dels Barcelonins, á los quals recorda sa antiga gloria y las victorias á la seva sombra alcansadas. Per necessitats de guerra, se enarbolá moltes vegadas eixa bandera en la finestra principal de la casa de la Ciutat, essent una de eixas fetxas notables lo 24 de Juriol de 1713. Hi ha en dita bandera la imatge de Santa Eulalia y un escut, quals timbres son un calis ab hostia y un lletrero que diu: *Ex urge Deus judica causam tuam.*

La principal joya de la Catedral es la custodia major, tota ella de plata sobre dorada y adornada ab profusió y riquesa, per medi de un número considerable de pedras de gran preu, essent tant lo seu pes, que se necessitan per portarla, colocada sobre son magnífich peu, també de plata sobre daurada, vuit capellans. Te la figura de una cadira, y efectivament ho es, essent la mateixa que servia de trono á Martí primer de Aragó, (1395 á 1412) y assentat en la cual feu sa entrada en Barcelona, en senyal de triunfo, D. Joan II de Navarra y Aragó, després de haver vensut als francesos en Perpinyá (28 de Octubre de 1473).

Al entorn de eix trono que serveix de sustentacul á la custodia hi ha una banda de vellut vermell bordada de flors que te además 21 medallons fins de plata daurada ab diverses pedras, zafirs, granats, etc., y en tota sa longitut dos filas de coral. Despres de eixa banda, hi ha digne de notarse ab preferencia, un collar molt antich, compost de varias pedras preciosas, sostenint una pessa penjada, de or esmaltat ab perlas finas; enllasat ab lo mateix collar, y ocupant lo mateix puesto hi ha un fil de perlas mes petites pero de gran valor. En la porteta del Sacrari ó veritgle s' hi trovan 54 perlas, 8 safirs, 4 topacis, 10 granats, una pedra gravada y tres esmeraldas. En los dos estribos col·locats á dreta y esquerra de dita porteta, hi ha catorse anells antichs sobre-posats contenint 6 esmeraldas finas, dos rubins, un jacinto, quatre zafirs y una pedra trevallada. Es notable també un collar de or esmaltat ab dos diamans, dos rubins, un topaci y varias perlas y una pessa de molta antigüetat y merit de or, que te en son revers grabada una porta tancada ab pany y cadenas, y eixa inscripció: *Per me vi va tra la perduta gente*, contenint quatre diamants, tres rubins y sis perlas. En la part posterior de la base, hi ha dos pectorals de or, lo un ab amatistas, lo altre ab pedras falsas. Además, hi ha en eixa custodia un número molt gran de anells, cadenas y collars, que arriban á tapár las delicadas líneas

y hermós contorn de sa elegant y preciosa forma. (15) La custodia petita, y lo insenser de plata sobre-dorada que serveixen en las grans festivitats, datan de la mateixa época de la custodia, encara que hi ha qui opina, que eixos objectes foren fabricats en temps de los reys catòlics.

De las preciositats que han desaparegut y que existiren en la antiga iglesia, n'hi ha una, que segons varios historiadors, se conservava encara avans de tirarse á terra aquella (1082): era lo retaule del altar major, tot ell de or finís-sim, pagat per lo Comte D. Ramon Berenguer y sa esposa Mahalta, filla de Robert Guiscardo, per lo qual empenyaren dits monarcas gran part de sos habers y rentas, resultant de tal empenyo, 2000 marchs de or del mes fi. No ha pogut arribar fins á nosaltres la noticia de qual fou sa primitiva forma, pero si que se composava de varias pesas.

PINTURAS.

Molt pobre de pinturas es eixa catedral, si la comparem ab las de Sevilla, Búrgos y Toledo; no obstant ne té algunas dignas de que se 'n parli, com son los frescos de la volta de la sala capitular, pintats per lo doctor D. Joseph Juncosa de Cornudella, que vivia á primers del segle XVIII, las de la capella dels claustros, ahont avans se venerava la Puríssima Concepció, las que hi há en algunas sepulturas de los claustros, entre ellas la de Mossen Borra, ja mitx borradas: estas son las principals en son género de las que

(15) L'any 1869 se valoraren las joyas d' eixa custodia en 10,511 duros quantitat molt petita si nos fixem ab los valors fabulosos que donavan á las joyas de eixa custodia: aixís per exemple veyem que lo *Guia* que al explicarlas diu textualment «un rubí cabujon de la grandaria d' un *ou de gallina* qual valor nose pot fixar» y venen los argenters y li fixan gá quant dirian? á... 8 rals. (Diar de Barcelona del dia 7 de Novembre de 1871, edició de la tarde); y se estima una esmeralda en 1500 ducats y una creu de robins en 2300 duros; y se diu que hi há 1203 diamants 2000 perlas finas, 115 opals, 5 zafirs, etc. etc.

guarda eixa catedral. Las pinturas al oli, son ja mes numerosas é importants. En la sala capitular, veyem un cuadro de moltas figuras que representa á Carlos III prenent possessió de un canonicat, obra del pintor catalá D. Manel Tremullas, de Barcelona, desde 1775 á 1779; un gran Cristo, obra de molt merit y altrás varias de menos importancia. En las capellas dels claustros, també se guardan gran numero de pinturas dels antichs retaules, mes ó menos ben conservadas, pero totas dignes de particular estudi. Una de las mes dignas de atenció, es la que hi ha tocant á la capella de la Pietat, que representa á Jesucrist en mitx dels dos lladres, en lo Calvari; y en altre cuadro lo miracle dels pans y dels peixos. Dos pinturas de gran estima hi ha també en la capella de Sant Oleguer, acompañadas de dos perspectivas que representan lo monument de la Semana Santa; altre, que representa la cena del Senyor; lo lavatori, que executá lo celebre pintor catalá Viladomat; y altres sis cuadros mes petits, obra de Manel Tremullas (fill). En la capella de Sant March, hi ha també dos grans cuadros, que representan passos de la vida de dit Sant. En la de Sant Esteve, n'hi ha també altres dos que representan fets de la sua vida; en la de Sant Pau hi ha per remat de lo retaule un cuadro, obra de Francisco Tramullas, de Perpinyá pintat en lo segle XVIII: per últim en la capella del Sant Cristo hi ha també algunas pinturas de Tramullas dignas de estudi. No habem fet mes que relatar los cuadros que habem cregut mes notables, als aficionats y artistas, sense entrar en esplicacions relativament á cada un de ells, puig nos separaria massa de nostre objecte y seria impropí de una monografia purament narrativa. Además dels citats cuadros, n'hi ha en quasi tots los demás altars; pero tant per falta de llum sufficient per examinarlos, com per lo color pujat ab que los ha cubert lo temps y lo fum de los llums, fa que sigua quasi imposible examinarlos, ab la deguda detenció.

EXÁMEN DEL EXTERIOR.

Acabada la descripció del interior de la Catedral, anem á ocuparnos de son exterior. Ja en lo segle xv se comensá una part del basament de la fatxada principal, obra feta ab pedra de silleria ordinaria, que los noys ab sos jochs se han encarregat de destruir: lo demás de eixa fatxada está encara per fer, de manera que si no fossen sos finestrals, y la part de cimbori, que sobreix de sa paret; res nos demostraria que alli dintre hi ha una catedral tan hermosa com la de Barcelona. La part de fatxada unida á la principal, fins arribar á la capella de Santa Lluçia, se compon de una robusta paret ab quatre finestras de grans dimensions, que perteneixen, dos á la capella del Sacrament, una á la sala de capbreuació y la altra á la sala del Capitol. La capella de Santa Lluçia, tocant á eixa paret, presenta una fatxada enterament distinta, puig com ja habem dit pertany al romá-bizantí. La porta está composta de archs circulars en degradació, que estavan sostinguts per quatre columnas, dos de las quals han ja desaparecut; reflexa bé la época en que fou construïda.

La fatxada del carrer del Bisbe, solsament te deu metres de altura per terme medi: sa primera quarta part, la constitueix una simple paret, sens oberturas, que es la que correspon á la capella de Santa Lluçia, y las altres tres, contenen vuyt finestrals, interromputs per la graciosa porta gòtica de Santa Eulalia. Eixas vuyt finestras, portan en son centro una columna ab son corresponen calat; pero están totas ellas tapiadas per medi de envants; las sis primeras pertanyen al gotich de la tercera época, y las dos últimas al de la segona, notantse alguna diferencia entre las dimensions de unas y altres.

La fatxada del carrer de la Pietat la constitueix, com la del carrer del Bisbe, un tros de paret ab sis finestras vistas, y altra mitx amagada per una construcció moderna, separada de aquella per la porta de la Pietat. Eixas dos

fatxadas están per acabar, no tenint mes remat que las gárgolas que donan sortida á las aguas pluvials que se recullen en los terrats que cubreixen las capellas dels claustres, faltant lo antepit y passamá que sens dupte debía acabar-lo.

Donant la volta per detrás de la iglesia, se veu lo ábside en tota sa estenció; lo aspecte de eix ábside ab sos contraforts y gárgolas, y los segons apoyos de las capellas, produeix un efecte imponent al mateix temps que pintoresch. Es sens dupte lo punt de vista de millor efecte, particularment si lo observador se col·loca en paratje desde ahont puguia veurer bé lo airós campanar de las horas. Seguint la volta, se arriba á la porta de San Ibo, desde qual punt, fins á arribar á la fatxada principal, hi ha un tros de paret ab dos ordres de finestrals; los primers donan llum á las capellas y los segons al *triforium*. Lo repartiment, magnitud y gust de eixas finestras, es digne de particular menció produint son conjunt un efecte de grandesa molt notable.

Entre los finestrals que donan llum á las capellas, y avans de lo penúltim; hi ha un cuadro de pedra, de uns dos pams, que surt de la linea de la paret y presenta esculpit en son centro un borceguí de grandor regular. Veus aquí son significat: al aixecarse las últimas parets de la Catedral, tingué que comprarse un tros de terreno propi de la confraría dels sabaters, qual antigua casa gremial, conserva encara son frontis, en bastant bon estat, devant de las escalas de la mateixa Catedral; per la cessió de eix terreno, la confraría va exigir lo privilegi, de que lo seu primer prohomi, tingués lo dret de assistir á totas las funcions religioses de la Catedral, ocupant una de las caderas del Cor que estan destinadas als canonges. Se accedí á tal privilegi, y lo prohomi dels sabaters lo usá durant molts anys: mes endevant se buscá un medi per abolirlo, y se conseguí, donant un canonicat al fill de dit prohomi. A aixó atribueixen molts la colocació del borceguí de pedra detrás de la capella de la confraría, judicant-

lo com á ultim recurs empleat per eixa després de un llarch plet, per vindicar son amor propi; pero lo cert es, com ho declara lo gust dels adornos que rodejan la escultura, y lo modo com está col·locada la pedra, que tal objecte está allí desde la construcció de la iglesia y com, en senyal del antich senyorío de la Confraria.

EPILECH.

Donarém un compendiós resúmen de la historia de la Catedral, al objecte de que puguian fixarse millor en la memoria los punts mes culminants de la mateixa.

En lo seggle VI, segons sembla, se construí en lo mont Tabor una capella dedicada á Santa Creu; que fou consagrada per nou Bisbes lo any 599. Durant la dominació dels moros va servir de mezquita, fins que en lo any 801 expulsats per Ludovico Pio, torná al culto Católich. Lo any 877 segons uns, lo dia 10 de las kalendas de novembre de lo any 878, segons altres, foren per primera volta trasportadas á ella las reliquias de Santa Eulalia, que pujá en lo cel lo dia avans dels idus de febrer de lo any 282; foren trovadas en Santa María de las Arenas ó del Mar, essent Bisbe de Barcelona Frodonio.

Lo any 1046 se comensá la iglesia gran, essent consagrada lo any 1058 en presencia de Don Ramon Berenguer y Donya Almodis.

Lo any 1173 se aixamplá per la part del actual cor, col·locantse la primera pedra de la Catedral actual, baix la advocació de Santa Creu y Santa Eulalia, lo any 1298, regnant Don Jaume segon. Lo mestre major Jaume Fabre se encarregá de la obra lo any 1317 y á ell se deu la porta de Sant Ibo, la cripta, lo ábside, la part superior del crucero, las capellas de Montserrat y San Ramon, y y las de San Geroni y la Magdalena.

La cripta de Santa Eulalia fou terminada lo any 1338, essent depositada en ella Santa Eulalia lo any 1339 asis-

tint al acte Don Pere IV y sa esposa, los reys de Mallorca, y gran número de damas, prínceps, caballers y fins las mateixas monjas, que eix dia abandonaren sa clausura.

Desde lo any 1335, fins á prop dels principis del 1400, era mestre major de eixa catedral Roquer ajudat de un substitut nomenat Pere Viader. Cobrava lo arquitecte 3 sous y 4 diners diaris y rebia ames ames 100 sous per vestirse. Lo any 1382 se construian las capellas dels claustros immediatas á lo carrer de la Pietat, treballant Francisco Fransoy en los capitells de las finestras y Jaume Pilela en los adornos dels portals, á rahó de 3 sous y 6 diners diaris. Lo any 1387 acordaren los Senyors obrers de la iglesia, aumentar los honoraris fins á dos florins ó sigan 22 sous per semana. En eix mateix any y següents se trevallá en las torres, fent quasi tot lo trevall Bartomeu Despuig y Francisco Muler, lo qual además de esculpir las torres, fou lo qui trevallá la major part dels preciosos y delicats fullatjes de las finestras y capitells, tenint per estipendi, lo mateix que Despuig 4 sous diaris. En eixa mateixa época, se aumentá també lo sou al substitut de Roquer, que era Pere Viader, donantli 50 sous per vestirse, ademes del estipendi diari que se fixa á 3 sous 6 diners per sa doble classe de substitut del arquitecte y principal trevallador.

Lo any 1388 Francisco Muler esculpeix algunas claus y lo any següent Alemany construeix alguns capitells y bases.

Lo any 1393 á despesas del Consell de Cent se fongué lo gran «seny de les hores». De lo any 1420 á 1430, se feu desde lo trascort á la porta principal, y se treballá en los claustres, qual última clau fou col·locada lo mes de Setembre de 1448. Desde lo any 1432 á 1442, desenpenyá lo càrrech de mestre major Bartomeu Gual, reemplaçantlo desde eixa fetxa Andréu Escudér de qui se trova noticia fins lo any 1451, cobrant com á estipendi 4 lliuras diarias y 100 de gratificació lo dia de Nadal.

Eix es lo últim verdader mestre de la catedral y com los

trevalls que després se continuaren, perteneixen principalment á la escultura, deixarem los noms de los demás arquitectes y acabarem lo resúmen ab los escultors y demás que trevallaren en lo adorno del edifici.

Lo any 1442 trevallavan com á escultors principals Pere Oller y Antoni Clapes esmaginayres, per lo preu de 4 lliuras 6 diners diaris; lo any 1447 se edifica la capella de Sant Oleguer ó del Santíssim Sagrament: lo any 1449 Clapes, pare y fill, treballaren en las claus y demás adornos del claustre, comensant lo any 1450 á esculpir las gárgolas, ó canals, rebent per cada una de ellas la cantitat de 4 florins. Lo any 1457, Matias Bonafé construeix las cadiras inferiors del cor, cobránt 15 florins per cada una; essent de notar que entre las varias cláusulas que conté la capitulació celebrada entre aquell escultor y lo Capítol, se n'hi trova una en que se imposa al artista la condició de treballar en tots los asientos de las cadiras, adornos de fúllas, pero de cap manera imatges ó bestias.

Lo any 1483, Miquel Loquer natural de Alemany, ausiliat de son deixeble Joan Federich, treballá ios delicadíssims pináculos de las cadiras del cor. Mort ja aquell digne artífice, la rivalitat ó lo esperit nacional y odi als estrangers, tan marcat en aquells temps, volgué entelar lo brillo de sa obra. Se pretengué que los seus per sempre célebres pináculos, contenian graves defectes, lo Capítol nomena árbitres que despues de examinarlos los declararen defectuosos y rebaixaren al bon alemany gran part del preu ajustat; de manera que lo any 1493, sa viuda cobrava del Capítol per intermediació dels marmesors de son espós Fra. Erasme de la órdre de Sant Agustí y lo honorable mercader Joan Conrat, la petita recompensa que lo artífice no arribá may á cobrar.

Lo any 1494 Gil Fontanet, pintor de vidrieras, entre altres cosas construí y pintá la de la capella de las fonts baúismals, segons los dibuixos que á est objecte feu los pintor Bermejo. Lo any 1519 se pintarent los escuts de armas de los caballers que assistiren, ó podian assistir al capítol

del toisó de or que presidí Carlos V. Lo any 1546 se construí la orga, que fou destruïda per un llamp lo any 1646, fet que torná á repetir-se los anys 1849 y 1859.

De lo any 1562 á 1564 Bartomeu Ordonyo y Pere Vila escultors, naturals de Zaragoza, construïren lo frontis del tras-cor. Ordonyo feu per encárrech del Capítol dos relleus del martiri de Santa Eulalia é invenció de la Santa Creu; pero ja perque se judiqués defectuosa sa obra, ja per que no estiguessen de acort los canonges y lo artifice, en juny de 1562 encarregaren lo trevall dels relleus á Pere Vilar, encara que lo dibuix fos exclusivament de Ordonyo. En 1772 fou reedificada la tribuna dita real, construïda al costat de la orga lo any 1400, á la que s'hi anava per medi de un pas cubert desde lo palau dels antinhs comptes de Barcelona. Los sepulcres mes notables son; lo de donya Sanxa de Ximenes de Cabrera y lo del Bisbe Palau ó Palaciolo, del segle XIII; lo del Bisbe Ponce de Gualves del segle XIV; y el del Bisbe Escales del segle XV.

Habem mentat, ab mes ó menos estenció, tots los artistas que prengueren part en la fundació de eixa suntuosa catedral; habem trassat breus rasgos històrichs tocant á alguns de ells; sigans permés, que digam ab un conegut autor catalá: Eixos son los dignes artífices, no venjats fins el dia, eixos son los humils cristians que ni tant sols gravavan los noms en sas obras, com si al construírlas complissen un deber sagrat y piadós.

¡Escultors y arquitectes de los siglos XIII, XIV y XV; vosaltres sentireu lo verdader foch de la inspiració, comprendeu la santa missió del art; parlareu als segles un llenguatge clar é inteligible, lo llenguatge del sentiment: per aixó las generacions han vingut y venen á pagar son tribut de admiració á vostras catedrals, per aixó lo poble se pert en sos llarchs corredors, se humilla en las som-

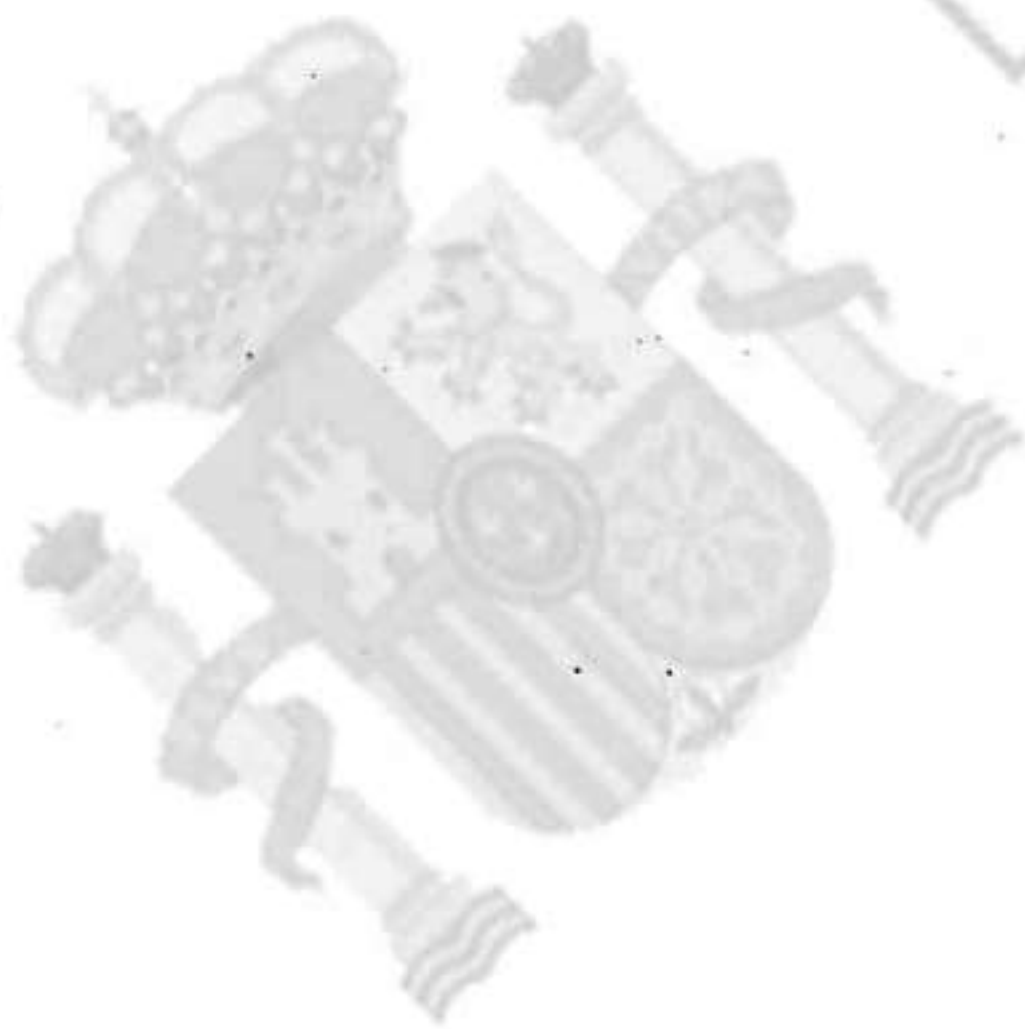
bras de sas grandiosas naus, se familiarisa ab sos relleus; perque vostres edificis parlan un idioma universal per lo cristianisme, son grans com la idea y religió que representan!

Vosaltres no coneguereu eixa part analítica que espanta y fa desconfiar al menos débil, vosaltres seguiau tant sols lo que vos dictavan vostres cors y vostras consciencias.—
Artistas immortals jo vos saludo. (a)

Barcelona 31 Maig de 1878.

RAMÓN SORIANO,

(a) Eixa monografia fou llegida per son autor en las sessions celebradas per la «Associació d'excursions científicas» de qual Junta directiva forma part lo senyor Soriano.

MINISTERIO DE CULTURA

PERIODISME

ESTUDIS HISTÓRICHS DEL DE CATALUNYA.

INTRODUCCIÓ.

LANTASIANANT en mas horas de contemplació y de estudi, y en aquell punt en que clohent entre mans un llibre de historia catalana, las alas del pensament estesas volant se n' van vers las etats passadas ¡que sovint m' ha esdevingut fer sobtils combinacions y bons proposits sens comptar en mas forsas que per esser quasi de infant son pocas y migradas! Confés, que jo he fet á vegadas ab l' enteniment aixi com hom de mar ó sencill pagés conreador de terras, que somnian ço es: lo primer en comandar gros vaixell sens haver los secrets de las ignotas costas, y l' segon en alsar y decorar la masia payral, mes en dias de esterilitat y de pobresa.

Aixó es la estimació, dolenta aconselladora, y jo dech dir que esmogut per ella vers lo millorament de la Historia de Catalunya, me permetí pensar, y Deu no m' ho tinga en retret si arribá á esser un dels meus projectes, que una *historia de la opinió pública á Catalunya* seria benvinguda com una novetat en la forma y estil de escriure historias. Y puig jo creya que l' historiador no ha de recomptar tant sols fets de armas, y coronacions de reys, y

trabucaments de potestats ó alsament de novellas; que son estat era major y mes noble que de esser un notari de sou allotjat en reyal cambras, oblidantse de la nació y del poble. Y ab altres rahons mon propósit confortava, y estonas de neguit sentia de no veurer eixir lo novell historiador catalá, potent de ingeni; que arreconant la vella catráclica y empolsada perruca, s' endresaria com ara s' estila y be li pertoca al que ha de explicar la esperiencia de las centurias pera exemple y consell del pervenir dels pobles.

Ab aquets y consemblants pensaments recordo que era á la entrada del ivern del any 1875 que me ocupava, y á voltas tancat á casa pel mal temps, essent en la petita vila de ma naixensa, fugint companyias y fent vida retreta, las meas entretingudas rahons á un amich de Barcelona escribia y posantmhi á ple, no sé si s' escorria mes la meua ploma ó la aygua plujana que llavors anava de vegadas pel biarons de la teulada.

Jo li deya:

«...Una historia de la opinió pública, de aquest aplech
»de individuals pensaments que com la armonia de un
»chor es la veu de tots sens esser de ningú, de aixó que
»tothom ho sap y ningú ho inventa, que mou á tothom
»com lo vent que axeca las onadas, ó bull com aquell
»misteriós y negre estany del infern que trobá l' Dant en
»son pahorós viatge; eixa historia seria la síntesis millor
»de la nostra tradició, potser la mes patriótica pera mos-
»trar la persistencia del nostre geni nacional catalá en to-
»tas épocas, pero..... també, amich meu, seria la mes
»dificultosa.»

Ab est estil lleuger y desigual seguia:

«¿Vols convénseret que tan com es aquest camí poch
»trastejat es bonich á fer, y de pespectivas grandiosas?
»Mira, s' hauria de presentar en la gran época *católica*
»*feudal* (com saps que la anomena Littré) tots aquells dits
»trovadors, pelegrins y cavallers selvatjes, que be apar
»que foren las gazetas y periódichs vivents de la primera

»etat mitjana; s' hauria de escoltar de la vella de las tra-
»dicions las rondallas que renaixen cada ivern ab la escal-
»for de la llar, y las cançons que son la poesia dels senti-
»ments y dels fets populars en sas verges y nuas formas;
»s' haurian de estudiar nostras institucions políticas y so-
»cials pera trobar la sua superior influencia; y en l' orde
»dels fets, mes que als camps de batalla, s' hauria de con-
»correr als nostres ports á beure arribar navilis y vaixells,
»que millor que mercaderias duhen los recorts de llunya-
»nas civilisacions y las novas ideyas; entrar en la llotja de
»aquell temps ahont se barrejavan totas las llenguas y tots
»los trajos dels pobles del Mediterrani, y quan, á la fi del
»quinzé sicle, uns pobres alemanys de sa patria foragitats
»se redorsan á Barcelona important l' art prodigiós de la
»estampa, en aquell bell punt en que de una rústiga
»prempsa y ab mans encara barroeras trauhen lo primer
»llibre que empremtat s' es vist á Espanya, s' hauria de
»esserhi present per á fer punt final á la primera part de
»la historia de la opinió pública á Catalunya.

»La impremta en la historia de la opinió pública, es
»com la creu en la historia de la humanitat que en duas
»grans épocas la destria.

»Ab la impremta pren lo pensament una forsa intrín-
»seca y de expansió terribles, y aixís deseguida es feta la
»opinió pública, pero també tan aviat com feta pot ser
»fingida, mes aquí com entrariam, amich meu, en la
»qüestió de si la prempsa ó particularment lo periodisme
»enterboleix la veritat y amaga la vera Historia, no t' en-
»tretinch porque per resolta sembla que podém donarla.

.....
Y com aquell que s' aparella per fer llarch viatge s' obli-
da y torna enrera per las cosas que han de esser ab ell á
servey ó companyía, aixi que carregat de molts y dupto-
sos pensaments, mira y repassa y del seu esment no s' fia:
jo m' vaig trobar ab tants oblits y novetats que l' pensar
era descobrir, en la historia de la opinió pública, regions
gayre be may visitadas.

Unas lletras pintadas de mangre que vegí en los murs de alguns edificis de Catalunya, me recordaren que l' estudi dels pasquins catalans com esclats de la opinió pública no debia tampoch mancar, y que fins era dels mes curiosos punts del projecte; despres vaig llegir si lo que cregut estava esser un pasquí era mes aviat una senya de exaltació y lloa, que las Universitats lliterarias y 'ls gremis en las parets dels carrers pintavan en honra y pública llahor de grans deixebles y veus aquí, com llavors vaig adonármén la grossa errada que mon pensament habia feta descuydantse de aquellas duas institucions tan influyents en cosas de la publicitat de opinió.

Al pensar en las Universitats y ab la ciencia me vegí encara mes soptat de descuyt y quasi me avergonyí la ignorancia, tan gran aquesta en mí habia estada, puig vaig entendre que l' estudi de la opinió pública tenia duas caras aixi com una moneda ó una medalla, y jo no mes ne veyia una ço es: la historia, habetnhi á derrera la filosófica. ¿Com parlar de opinió catalana sens tenir per endevant enllestít un estudi psicológich del grau y mena de pensar mes general de la nostra rassa, fortaleza de sa rahó, influencia de sa imaginació, y pasions y usatjes y errors hereditaris?

Ah! be puch dir que ab la grandaria del projecte he midat las curtas y baixas voladas de ma inteligencia, y aixi, com aquell qui volent arrepassar de sol arrel un roure centenari ab moltas y fermas estrevadas braseja y, llassat cau: he vist mos brassos perdres en la gruxaria de la seua soca.

Disposa la opinió mestressa de tot, y aixó ho ha dit lo gran Pascal, y per tant es desde l' punt de vista de la opinió com desde l' capitoli de las generacions y dels sicles que deu escriurers la historia humana; á tanta y pahorosa alsaria l' meu cap de noy no servaria.

Assi van donchs per ara eixos fulls mal escrits, y Deu vulla que algú 'ls arreplegue y aprofite, si deixant de recomptar fets de armas, festas y glorias, clogue per fi 'ls

anals de la forsa, que de sanch son llurs paraulas escritas y sos monuments son pilots de ruinas, y escriga, per exemple de molts en l' art de escriure, la historia del pensament á Catalunya volent ferhi lloch á un capitol, en altres nacions ja escrit, sobre l' periodisme.

NOTAS

«UN CAPÍTOL, EN ALTRES NACIONS JA ESCRIT, SOBRE 'L PERIODISME».—No mes pot explicarse per la falta de síntesis de que pateixen los estudis històrics fets á Catalunya, revelació de que encara no ha entrat en nostres historiadors lo esperit modern de compondre y entendre la historia, lo poch cas que s' es fet del estudi de nostre periodisme. Be es veritat, que aixó com mes de la meytat, y encara potser dihem poch, de nostres anals es terra novella ó malament conreada; es aquest un trist consol, pero á la fi es consol, al veure que per tot la historia y las influencias de la premsa están estudiadas. A Castella mateix, un jove que porta un nom per la literatura venerable, D. EUGENI HARTZEMBUSCH, á qui me complasch en saludar com un dels que primer ha emprés aquell treball á Espanya, té un llibre intitulat: *Periódicos de Madrid, tabla cronológica de los incluidos en la obra premiada por la Biblioteca Nacional en el certámen público de 1873*. Madrid 1876 un vol. en 8.º menor. També á Castella, y en la imprenta de Valladolid D. GREGORI MARTINEZ GOMEZ pochs anys enrera, sabém que feu pública una historia dels periódichs que durant aquest siccle han eixit en dita ciutat. D. Joseph María del Campo també l' any 1868 publicá en lo diari *Los Sucesos* una *Monografía de la prensa periodística de España*; y be mereixen recordació, com á bons y notables, uns articles que aportá la *Revista de España* anys 1873 y 1874 (tom. xxxiv xxxv y xxxvi.) *De la libertad de imprenta y de su aplicacion en España* per D. JOAN PEREZ DE GUZMAN entre 'ls que n' hi ha un pel periodisme, parlant quasi be no mes que del de Castella. Aquets autors tots se aprofitan, en parlant dels periódichs del siccle xviii, de lo que apuntá sobre 'ls del seu temps SEMPERE Y GUARINOS en son *Ensayo de una biblioteca española de los mejores escritores del reinado de Carlos III*, tom. iii y v y de algunas notas, que com sens esmentar, deixaren altres. Los estudis del periodisme catalá se conclouhen á lo següent: una nota de periodichs literaris que l' any 1849 posá com á curiositat CORMINAS en son diccionari suplement al de Autors catalans del célebre TORRES AMAT: quatre paraulas que dedica D. C. GIRBAL als periódichs de Girona en sos *Escritores Gerundenses* y en sas *Memorias literarias de Gerona*: una taula incomplerta dels periodichs exits á Vich, que doná en son primer número 'l diari de dita ciutat pel Maig de 1877.

Fora de Espanya coneixém la gran obra de HATIN *Histoire politique et litteraire de la Presse en France*. 8 vol. in 8.º Paris 1859-1860. MONSEIGNAT. *Histoire des Journaux en France*. PEIGNOT. *Essai historique sur la liberté d' écrire chez les Anciens et au moyen age, sur la liberté de la presse depuis*

le xv siècle. Paris 1832. LEBER. *De l'état de la presse et des pamphlets depuis François 1.er jusqu'à Louis XIV.* 1834. CH. GIDEL. *Les journaux au xvii siècle.* CUCHEVAL-CLARIGNY. *Histoire de la Presse en Angleterre et aux Etats-Unis.* Paris 1857 un vol. in 8.º. Hem vist esmentar ademés las següents: *Daniel Defoe, his life and hitherto unknown writings, by William Lee.* Londres 1869 y la *Die deutschen Zeitschriften und die Eutsle.—Hung der öffentlichen Meinung, von H. Wutthe,* Leipsig 1874.

I

ORIGENS, FONAMENTS, NAIXENSA

DEL PERIODISME CATALÁ

1. Definició del periódich. Recorts de la antiga Roma.—2. La curiositat catalana. La llibertat de impremta en la Catalunya autonómica. Diferent estat de Castella.—3. Causas determinants de la naixensa del nostre periodisme. Lo primer periódich de Catalunya y de Espanya.

1. Podria dirnos lo periodisme catalá si 'ns contás ell mateix la seua historia:—«Nasquí com en constelació favorable, y ab pressagi del pahorós misteri de la meua vida puig me infantá una revolució. Ella, la meua mare, trontollá mon bressol, va alletarme y en sos brassos estesós aní á reposar de mas primeras y mal seguras passas. Vingut de sanch catalana-francesa y essent lo més primerench en las terras de Espanya, tenia la curiositat y la llibertat, y en ma ascendencia la noblesa de un llinatge que en la antigor de la gran Roma comensa...»

Lo periódich, es dir, un escrit curt ó no gayre llarch, constantment sostengut, mitjantsant empero alguns dias

ú horas, en que 'ls fets se contassen, los interessos se defenguessen; se ajudás al amich, se combatés al contrari, ha de esser quasi be tant antich com la escriptura y com l' usatje de aquesta així vari son orígen. ¹

Lo punt y mesura en que sian veritables las paraulas susara escritas no cap estudiarho en aquest curt y compendiós estudi: cert ó no cert que haja de quedar per sempre inviolable aquest vel tapador del génesis de las majors invencions humanas, avuy per avuy las primeras mostrás, los aborígens, del periodisme, arqueólechs y sabis las troban en la vella Roma del imperi.

Y com sia aquesta, cosa fortment curiosa, bo y no volent fer pas una relació del periodisme en las etats antigua y mitjana me complasch, encara que sia dilació, en copiar unas paraulas de una de las millors obras que de cosas de la antiguitat gentílica romana en estos derrers temps s' es publicada. Y abans esmenteu que pera fer més delitosa la lectura en lo llibre se inventa la forma de cartas que escriu un galo des la ciutat dels Césars.

«En mitj, diu, del poble de Roma, de per sí un xich »apátich, hi ha una mena de gents, febrosos de activitat, »atrafegats sense treball y per no res afadigantse, tot no »fent res se donan tanta pena ells mateixos que á tothom »amohinan. Ja 'ls hi diuhen *Ardeliones* per tan ardents »com se posan en lo que fan. Per las casas los trobeu y »pels teatres y pels *forums* y per tot: llur afany es fer »veure que están ocupats y l' entreficarse en los afers de »altri. Per çó ja podeu preguntar á quelcun de aquestos »homens al eixir de casa ¿allá hont vá, quina 'n porta de »cap?... «Per Hércules! no 'u sé, vos responderá, be ferá »prou que per mont enllá no hi haja quelcom que fer.»— »Aixís van sense objecte al derrera de negocis deixant los »projectats y fent los que troban. Tants de camins inútils »é inconsiderats jo 'ls comparo als de las formigas que cap

¹ Traduhit de n' E. HARTZEMBUSCH. *Periódicos de Madrid*, pág. x del prólech.

»dalt de un arbre s' enfilan y sense portar ni contar res
»devallan. Podria dirse que llur vida es una mandra la-
»boriosa. ¹

Lo creixement de Roma y altrás causas tregueren la publicitat de novas de las gents que acaba de descriure, y així més endevant l' autor afegeix: «Al comensar del sic-
»cle VII s' esmaginá una millor publicitat per tal que no
»fou solsament oral, sempre un xich fugitiva, sino que s'
»hi posá l' usatje dels cartells y així com los que pera fer
»saber las lleys, los projectes de estas y la publicació de
»edictes en llochs públichs se plantavan, foren posats los
»de las novas y fets dignes de interessar al poble. Com
»fou açó diari, las taulas que 'ls formaren hagueren nom
»de *Actes diurnals de la ciutat ó del poble romá (Diurna*
»*urbis acta—Rerum urbanarum acta—Diurna populi ro-*
»*mani.)* S' hi trascribian los edictes dels magistrats, las
»efemérides políticas y judiciarias del Forum, los naixe-
»ments, los matrimonis, los divorcis, los funerals de per-
»sonas il-lustres y 'ls anuncis dels divertiments y especta-
»cles.»

2. Hem dit altrement del nostre periodisme estas pa-
raulas: *Tenia la curiositat y la llibertat*. No hi ha cap
dupte. La afició á curiosejar, afany de saber lo que fora
'l cércol dels sentits nostres ha passat ó passa, y haber co-
neixensa de tota mena de mutacions y canviaments, es
virtut ó es vici, no sé que dirne, de rasses com la catala-
na de per sí moguda y esperitosa. Tot lo que la envolta
es vari: son territori es un seguit de molts y diferents as-
pectes, puig com altra Grecia te planuras y marjadas
grans de olivars y vinyas, rengleras de montanyas alta-
rudas que tapan llurs fondals de boscos ab tristas boyras,
mentres un cel esplendorós y ben alegre clareja al lluny

¹ CH. DEZOBRY- *Rome au siècle d' Auguste, ou voyage d' un gaulois á Rome á l' époque du regne d' Auguste et pendant una partie du regne de Tibere, acompagné d' une description de Rome sous Auguste et sous Tibere*. Paris 1875 (4.ª edició) Let-
tre XCI.

en las sevas costas, ja planas y sorrencas com las de Italia, ja fondas y entre esculls y penyals com las de Escocia; costas en que nasqué 'l primer comers de la Etat Mitjana y nota ara que 'l comers, sempre curiós pel guany, vingué á revifar més y més la natural tirada á la curiositat y ab lo cambiament de llenguas de homens y usatjes.

¿Qué hi ha de nou? Veus' aquí 'l Deuvosguart mes general y prólech podriam dir, de totas las conversas á Catalunya abans que com á Castella, Fransa é Italia vos pregunten per vostra salut y comport. «¿Qué hi ha de nou?» Expressió gráfica de un poble á qui 'l sol abrugador com lo de Andalusía no esmortueix la activitat ni la imaginació li escalfa, á qui una terra árida y trista com las iguals planicias de Castella aclapeixe son moviment y desitj de varietat, veus' aquí la síntesis de un poble que viu sempre en lo present, en la vida práctica, de un poble ab més facultats de investigació que de ideyalisme, de un poble, en fi, curiós.

Es cosa la curiositat que creix més en los pobles lliures, puig essent aquets árbitres y senyors de ells mateixos, tenen més que contar y saber de la cosa que llavors es de tothom y per ço diu pública. A lo que diu Prevost Paradol,¹ sobre que la llibertat de la impremta y la curiositat del poble duhen la forta vida del periodisme inglés, afegim que abduas condicions dugueren á Catalunya 'l bressol del periodisme de Espanya.

Pel temps que s' hi estenia l' art de la estampa, si s' haguessen mirat llavors nostras lleys, constitucions y privilegis podia dirse encara als catalans del siccle xvi alló que presidint unas corts va dirlos Pere ters al siccle xiv: «Sou los pus franchs pobles del mon» y encar las paraulas de Alfons III á una reyna castellana:—«Reyna, Reyna, el nostre poble es franch, e no es així subjugat com es

¹ *La presse en Anglaterra et en France Revue des deux mondes*, Janer de 1858.

lo poble de Castella...» puig comparant la situació de la llibertat política de la impremta, llum esplendent apar la de la confederació catalana-aragonesa y nit del pensament la de los regnes castellans, y ab la foscor de las primeras ombas ja entrada. Si, que sobre aquell fons ennegrit sols de sopte l' historiador veu clarejar la rojenca flamarada y guspirejar cremant pilas y pilas de llibres, fins en nombre de un milió y cinch cents mil volúmens de las bibliotecas rabínicas y alcoránicas. ¡Oh resplandor d' infern que llumenant enrojires alcasers y torràs de la gentil Alhambra y de Granada! Y fou vergonya de Ximenis de Cisneros, puig no dupto que si la historia ha de esser neta de infeeltat y de mentida, com diu nostre Boades, presentar deu la figura del cardenal com la del predestinat á girar y á entorbolar la corrent de la veritable tradició científica de la etat mitjana, y tradició sancionada pels mateixos Reys Católichs l' any 1480 ab aquella lley donada desde Toledo y que així comensa: «Considerant los Reys nostres antecessors de gloriosa recordació, lo profitós y honorable que per aquestos regnes era (los de Castella) 'l que 's duguessen llibres de altres parts, pera que ab ells los homens se fessen lletrats: volgueren y ordenaren que dels llibres alcabala no 'n fos pagada...» Seguidor de la obra de Cisneros, Felip, lo del Escorial, no li vingué á bon grat que la ciencia no tingués fronteras y així, als 7 de Setembre de 1558 prohibí sots pena de mort y perdiment de bens la entrada en sas terras de Castella de tota mena de llibres forasters en romanç escrits, y encara més endavant fins los de reso y missa per lley dels 27 de Mars del any 1569. Aquesta vorada de tanca ab que foren closas las terras de Castella ab escusa de deslliurarlas de la maura del Protestantisme era, sia com vulla, arbitrarietat y no poca en cosas pertocants á las ciencias, no relligiosas, y á la política; encara més fou ominoza quan per lley del any 1610 no pogueren los castellans estampar escrits á fora regne, y per una altra dels 13 de Juny de 1627 fou prohibit publicar á Castella, relacions, cartas, apologías,

gazetas, novas, sermons, ó papers tocant materias de Estat ó de Govern, sens aprobació y llicencia. ¹

Llegint aquestas lleys de Castella havém ja topat ab las següents paraulas: al fer la prohibició de entrar llibres «*aunque estén impresos, diu, en los reynos de Aragon, Valencia, Cataluña y Navarra.*» De aixó ja collegim que no era pas igual ni tan dolenta la situació de la premsa catalana.

Primerament diém, que las fronteras de Catalunya eran obertas pels papers estampats y pels llibres: entran ab ells de totas terras y reyalmes la ciència y l' saber que mudan y creixen cada dia. Tant en aixó 'ls antichs catalans no volian enderrerirse, que fins major protecció sembla donavan als llibres forasters que als de la terra, puig no s' troba pas en escrits que aquells paguessen drets com los assí estampats, dels qué se cobraven de son valor tres sous per lliura á la eixida de Catalunya desde que los tres estaments l' any 1481 en un capitol de Cort ho disposaren. ² Y durá sols fins lo any 1542 que 's feu rebaixa del dret de eixida posantlo á sis diners per lliura, en aquella constitució temporal, mes per práctica sempre mes observada, que las Corts catalanas donaren «*per convidar los Estampers en estampar molts llibres en lo Principat de Catalunya y Comtats de Roselló y Cerdanya...*» ³

Segonament diém, que no estavan pas vedats los catalans de fer impremtar llurs obras en altres reyalmes, y en aixó be parlan per nosaltres moltas y notables obras que en las estampas de Lió y Venecia senyaladament, per compte de autors ó editors catalans hi foren fetas. Be que no s' crega que sia aixó prova de esser las nostras estam-

¹ *Novísima Recopilación*, lley I, tit. 15, llib. 8; ll. II, tit. 15, llib. 8; ll. IV, tit. 16, llib. 8, y ll. IX, tit. 16, llib. 8.

² Capítols dels drets y altres coses del general del Principat de Catalunya etc..... Any 1635. Barcelona, Gabriel Nogués. Fol. 5 y 128.

³ Capítols dels drets etc. fol. 128 y *Constitució de Catalunya* llib. IV. tit. 26, cons. VII del any 1542.

pas poch ricas ó enginyosas, puig que del contrari ne quedan bonas mostres; ni que las lleys no las afavorisen, que per á respondre á observacions com aquesta tenim en lo llibre de lleys catalanas constitucions, com la de protecció dels molins paperers que eran molts en la terra, dels quals se podia provehir gran part dels papers que habian de servir per los afers del Principat *y assenyalamment per les Estampes*. Ordenat es en dita constitució que 'ls draps sotils bons pera fer dits papers no s' traguessen de Catalunya com en competencia de la fabricació feyan los genovesos. ¹

Derrerament dirém que cap llicencia era necessaria, si no s' volia ó pel negoci del llibreter no calia, pera estampar llibres ó fulls volants á Catalunya: sempre entenent en coses no relligiosas, que en aquestas hi era pel demunt la vigilancia y espurgació, mes no l' permís y llicencia estipulada, del Tribunal de la Inquisició, y abans que ell encara una vella constitució de Catalunya prohibint disputar los dogmas de la Fé católica. ²

Si obriu ara las obras que, abans de la cayguda de trista recordació de las llibertats de la terra, assi en Catalunya foren emprentadas, sos primers fulls ja clarament mostran esser francas y lliures de tota concessió y permís aixi reyal com de consell eclesiástich; y donchs que aytals concessions si en lo comens de alguns llibres; senyaladament en los del siccle XVII, se troban, es per superabundancia y no per necessitat, per extendre lo comers del llibreter á fora la terra, ó bé s' ha sobrentés y confós la concessió del dret de propietat literaria, que sols per privilegi se donava ab la llicencia per á publicarse. Y ja no passo dels primers fulls per á entrar pel dins dels llibres, puig que ab tantas demostracions podria provar la llibertat del pensament polítich, y de entreteniment no poch seria

¹ *Const. de Cath.* llib. IX tit. XXX cap. X del any 1599.

² *Const. de Cath.* llib. tit. y cons. primers.

aquesta tasca, que á una relació com aquesta no li atany per no sortirse de esser breu y compendiosa.

No cal pas oblidar per ço que l' any 1821, com entrás en lo regiment de la llochtinencia ó virreynat de Catalunya lo Duch de Alcalá publicá en los edictes y cridas que en consemblants ocasions al comensar en lo govern se feyan, lo següent capitol sens forma de legalitat ni altre fonement que l' ben voler de aquell saperbiós magnat.

«Item attent sa Excelencia que de alguns anys á esta part per algunas personas son estats composts y estampats alguns llibres que en uns han mostrat los autors dells tenir poca ó ninguna noticia de las materias que tractan, y en altres que parlen molt llibertada y maliciosament y en perjudici de tercers, y en altres concorren las dos cosas, y porque no es just que semblants llibres sien estampats ni hisquen á llum per ser molt danyosos al benefici públich, y á la pau y quietut de dit Principat y Comptats, per los molts inconvenients, escandols y mals quen poden succehir y resultar. Per tant sa Excelencia zelós del be públich y universal y desitjant en quant li es posible la pau y quietut pública dels poblats en dit Principat y Comtats y obviar á dits inconvenients scandols y mals, inseguint la mateixa conclusió en lo dit Sacre Real Consell feta diu notifica, prohiveix y veda y mana á totes y qualsevol personas de qualsevol estament, grau ó condició que sien en los dits Principats y Comptat, que desta hora avant de dia ó de nit, en públich ó en secret no gose ni presumisca ni li sie licit ni permés estampar per si ó per sos oficials ningun llibre de qualsevol género, sort ó especie sie que primer no sie vist reconegut, corregit, remendat de manament de sa Excelencia, y tinga sa licentia en escrits sots pena per als que dits llibres farán estampar trenta dias de presó y perdre tots los llibres y perals dits Estampers, ó Impressors de tals llibres, de perdre tots los motllos y aparells de sa Estampa, ó Emprinta, y de estar en la presó per espay de sexanta dias, ó de altrás penas majors y me-

nors á arbitre de sa Excelencia y Real Concell, segons la qualitat de las personas y fet requerrá.»¹

Jo no sé lo que esdevindria, no sé si la Diputació s'hi oposaria com acostumava y á conciencia y obligació ho tenia, lo cert es que en las cridas dels següents vireys hi manca aquell capitol.²

3. Aixís estava la estampa catalana al esdevenir per voler de Deu y 'ls desacert dels homens aquella crudelíssima revolta y guerra, dels segadors anomenada, devés l'any 1640, ab tanta agitació de pobles, ab brugit tant fort y gran de armas, que la terra se n'entrava tota y pareixia que degués retrunyir aviat pels ayres la trompeta del angel del estermíni.

Y fou posada llavors la quasi viuda nació catalana ab tals perills y congojosas penas, que en contarlas á totas las nacions de Europa, cercá consol de sa desgraciada sort y socós y protecció, y mes que tot, justificació del dret que li pertanyia. Així foren cent llengües de sos planys y drets que per tot arreu los divulgaren, proclamacions, cartas, memorials, relacions, allegacions jurídicas y fins sátiras y coblas que de las estampas eixiren á voladas, mostrantse clar que de las vellas llibertats habia de valerse de la menys usada: la de la imprenta.

En demés s'ensopegava esser justament aquella la época marcada en lo curs de la historia per á la sortida de una llum novella, que clarejava ja llavors en la civilisació de Europa, y aquesta era la dels periódichs y la premsa que assi de allá rebrotavan; habenthi en las terras de Flándes y Pahissos Baixos desde l'any 1605 la *Nieuwe Tijdinghe* y desde 1649 *Le courrier veritable des Pays-Bas*, quan corrian per la Alemanya moltes y curiosas gacetas, y per Inglaterra desde 1622 entre altrás, *The certain News of the present Veek*: y aquestos fulls periódichs entrant per

¹ ARCHIU DE LA CORONA DE ARAGÓ Reg. 5277 *Edictes y Cridas* de 1603 á 1632.

² Per á entendre com era ilegal per algunas rahons vejas la obra de J. COROLEU Y J. PELLA *LOS FUEROS DE CATALUÑA* en curs de publicació.

nostras fronteres obertas, mes que mes los estampats á Fransa, ab la qui lo Principat va ajuntarse, que publicava lo *Mercure françois* (París 1605 á 1645) y establí l' any 1631 *La Gazette*.

Per la revolució donchs que demanava ab afany las novetats que en la cosa pública s' esdevenian ó ab ella s' hi relacionavan, tenint per fonament la curiositat del poble y la llibertat de imprenta política, y per exemple las mostres de forasters reyalmes, senyaladament de la Fransa y de París llavors nostra capital mestressa, foren fets los primers periódichs de Espanya, escrits, y aixó plaer nos sia, en la gentil llengua catalana.

Sos titols foren *Novas Ordinarias y Gazeta* segons llegim en fulls dels 25 de Maig del any 1641 corresponent, y veyém aixi mateix mostrarshi un escut compartit en tres bandes, y á quiscuna un nom estampat, essent los tres noms: *Asia Africa Europa*. Y no res diu de América per rahó que se m' acut fer notar de esser aquell novell mon que ab diners catalans se descobrí y en part se sostingué, terra entredita y prohibida de anarhi als catalans per molt gran y ominosa injusticia dels pobles de la Corona espanyola.

En la *Gazeta* es una flor de lis senyal de la monarquia francesa lo que hi campeja, y diferents y curiosas figuras y entresenyas en altres.

Vejau ara en conclusió com prova que imitant lo de Fransa isqué nostre periódich, las següents paraulas que de ell mateix me complasch en trascriure, diu axis:

«*La curiositat dels impressors de França me ha donat ocasió de quels imite, porque lo que es bo sempre es imitable: Estas cartas, novas verdaderas per tants tituls, estan foliadas ab lletra de cuahern, perque los curiosos pugan ajuntar tots los sucesos que succeexen en Europa, en particular á cada any, porque aixi los historiadors vajan segurs y advertits.*

»Axi proseguiré y qui voldrá tenir esta curiositat de voloro juntar, y encuadernar podrá, y qui no, sabrá los

»sucesos assegurats y impresos ja, enyiats cada setmana
»de París. ¹

No haja pas cap catalá per vergonyosa aquesta humil naixensa, puix que si vingué per imitació va esser tant ben pensada y capint tota sa importancia esdevinadora, com significan aquellas paraulas susara escritas, bellas y francas que en marbre fundament y en las redaccions dels diaris de Catalunya com á decoració y alt exemple mereixerian ser posadas.

¹ En la obra citada FUEROS DE CATALUNYA se dona una reproducció fotolítica de la primera plana de aquets dos periódichs.

NOTAS

I.

Be que encara que es fácil recorre á la *Novísima Recopilacion* per las lleys que tocants la llibertat restringida de la premsa castellana havém citadas, copiám assí algunas de llurs paraulas:

Ley I tít. 15 lib. 8. Ferrando é Isabel. Toledo 1480.

«Considerando los Reyes, de gloriosa memoria, quanto era provechoso y honroso que á estos reynos se tuxessén libros de otras partes, para que con ellos se hiciesen los hombres letrados, quisieron y ordenaron que de los libros no se pagase alcabala.»

Ley II tít. 15 lib. 8. Felipe y en su nombre D.ª Juana. Valladolid 7 de Setiembre de 1558.

«Mandamos y defendemos que ningun librero ni otra persona alguna traiga ni meta en estos reynos libros de romance impresos fuera de ellos aunque sean impresos en los reynos de Aragon, Valencia, Cataluña y Navarra, de cualquier materia, calidad ó facultad no siendo impresos con licencia firmada del nuestro nombre, so pena de muerte y perdimiento de bienes... etc.»

Ley IV tít. 16 lib. 8. Felipe II Madrid, 27 Mayo 1569.—que tampoch en sos regnes se poden introduhir missals y llibres de oracions y breviáris «aunque esten impresos en los de Aragon, Valencia, Cataluña y Navarra.»

Ley IX tít. 16 lib. 8. Felipe IV. Madrid, 13 Junio 1657.

«—Y así mismo no se imprimen ni estampen relaciones ni cartas, ni apologías ni panegíricos ni gazetas ni nuevas, ni sermones, ni discursos ó papeles en materias de Estado ni Gobierno, y otras qualesquier, ni arbi-

trios ni coplas, ni diàlogos ni otras cosas, aunque sean muy menudas y de pocos renglones, sin que tengan y lleven primero exámen y aprobacion de la Corte... etc.»

II.

LA CREMA DELS LLIBRES RABINICHS Y ALCORÁNICHS. Segons lo distingit arabista SR. SIMONET, en un article publicat en la revista *La Ciencia Cristiana*, no foren tants com se suposa los llibres tirats al foch per Cisneros y que 'ls cremats eran llibres de religió y no de ciencias. La veritat en son lloch. Sia com vulla Cisneros á qui no volém judicar com á personatge relligiós, fou com á polítich la mes clara representació del unitarisme monárquich que unit mes tart ab lo unitarisme modern revolucionari han sigut la causa de la gran decadencia dels abans vigorosos pobles de Espanya.

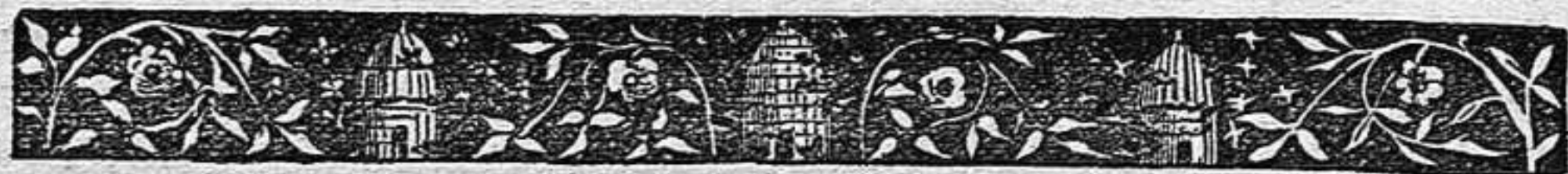
III.

LA INQUISICIÓ. La seua vigilancia no seria moltas vegadas tant gran en los estats de la confederació aragonesa, si á las seuas barbas s' estampavan llibres condemnats per la congregació del *Index* com fou á Saragossa l' any 1560 la obra *De vera et facile imitatione Ciceronis*. (V. I. Perez de Guzman *De la libertad de imprenta y de su legislacion en España*. Rev. de Esp. tom. 34 pág. 383.) Un estudi de la Inquisició catalana potser duria á la conclusió de que may fou esta, senyora del poder *polítich* (y molt polítich) relligiós que tenia la dels reyalmes de Castella.

(Seguirá.)

JOSEPH PELLA Y FORGAS.

INAUGURACIÓ

DEL

CENTRE LITERARI CATALANISTA DE SABADELL

En 'l saló Ibèrich de la industriosa ciutat de Sabadell tingué lloch lo diumenje, dia 23 del corrent, ab una vetllada literaria-musical, la inauguració del *Centre Literari Catalanista*. En las parets adornadas convenientment s' hi veyan los quatre escuts de las provincias catalanas sostinguts per branca de lloer y en la testera, sobre l' estrado en que estava colocada la taula de la presidencia, destacava en mitj d' un dosser de bellut carmesí, l' escut de Catalunya ab lo lema de *Patria Fides Amor* y mes abaix los noms dels ilustres catalans Balmes, Campmany, Clavé y Aribau en mitj d' artísticas coronas de lloer.

A dos quarts de nou passá á ocupar la presidencia l' Exm. Sr. Alcalde de dita ciutat en companyia del Sr. Jutge Municipal y los Senyors delegats de la iglesia parroquial y Reverents P. P. Escolapis. No be acabava de obrirse la sessió per 'l Senyor Alcalde, quan comparegué al lloch de la festa la distingida poetisa sabadellenca D.ª Agnés Armengol de Badia á que en mitj d' entussias aplausos se li feu acceptar lo silló presidencial, després de lo qual passá á llegir 'l discurs inaugural 'l President de dit Centre D. Manel Ribot y Serra, discurs verament erudit y en que ab valentas pinzelladas y ab robusta entonació descrigué 'l punt mes culminant de l' his-

toria de Sabadell y l' esperit catalanesch que guiava á dit Centre, recordant á los fills ilustres de la mateixa ciutat tals com D. Joan Lluís de Calders, conceller de Barcelona en 1637, lo conegut Felix Amat y altres, acabant ab felicitar-se del apoy ab que no en vá havian contat de totas las Autoritats y classes socials. Dit discurs aixís com las poesias que foren llegidas en sa major part per los Srs. socis, y las pessas musicals executadas per la coneguda copla dels *Muixins* fou rebut ab forts picaments de mans.

Lo programa de la vetllada que fou repartit imprès á la entrada, era 'l següent:

PRIMERA PART.

Sinfonía. *Guillermo Tell*, del Mtre. Rossini.

La Sardana, poesia de N' Manel Ribot.

Sinfonía. *Si j' étai roi*.

Lo baster del esquírol, poesia de N' Frederich Soler (Pitarra.)

La cansó de la espiga, poesia de N' Francesch Matheu.

Castells en l' ayre, poesia de N' Joan Pons y Massaveu.

Sinfonía. *Fra-Diávolo*, del Mtre. Auber.

Lo jardiner, poesia de Joaquim Comabella.

SEGONA PART.

La Delicia, sinfonia del Mtre. Escalas.

A la gent de l' any vuit, poesia de N' Jaume Collell, prebere.

La mort del soldat, poesia de N' Angel Guimerá.

La cansó del treball, poesia de N' Francesch Matheu.

Sinfonia. *Gabriela di Vergy*, del Mtre. Mercadante.

Lo Más de las alsinas, poesia de la Sra. Agnés Armengol de Badia.

En l' inauguració del Centre Catalanista, poesia de N' Manel Ribot.

La Bandera catalana, poesia de N' Artur Gallard.

La poesia titulada *Lo Más de las alsinas* fou llegida d' una manera magistral per sa mateixa autora, qual lectura fou interrompuda y acabada per verdaderas provas d' entussiasme.

Fou l' encarregat de fer lo *discurs de gracias* D. Ramon Gorchs tresorer de dit Centre en el que després de regraciar á las Autoritats y á la escullida y numerosa concurrència qu' omplenava 'l saló ho feu particularment á D.ª Agnés Armengol de Badia dedicantli galanas frases y elogis merescuts, y á l' infrascrit, quals paraulas encar que barrejadas ab bonicas

imatges inspiradas per son amor á Catalunya no podem extractar com voldriam ferho, puig la modestia nos hi obliga.

A las 11 y 12 lo Sr. Alcalde aixecá la sessió, y 's repartí entre 'ls concurrents la poesía «*La Bandera catalana*» que 's feu imprimir per esser escrita expressament per dita vetllada.

Lo *Centre* obsequiá ab un *lunch* en la fonda del Comers de dita ciutat á alguns catalanistas forasters qu' assistiren á la vetllada en la que regná 'l major entussiasme.

Tant per una cosa com altre, com per la bona acullida que trovarem en Sabadell, superior á nostres mereixements, se complau l' infrascrit en donar las mes expressivas gracias al *Centre Literari Catalanista* y fer vots per sa prosperitat desde las planas d' eixa Revista.

A. GALLARD.

TRENTA ANYS!..

Cóm corra 'l temps!... Me fá pó'.
¡Trent' anys!... No hi ha més, es clá'!...
Sembla ahir... y avuy ja 'n fá...
Catorse, no m' erro, no.
Per mes que la nit fou breu,
ressurt en la vida meva
son recort, com al relleu;
¡cuants cops me va dir: «So téu!...»
¡Cuants cops vaig dirli: «So téva!...»
¡Oh, bellas horas, contadas
entre dubtes, goigs y planys,
cóm tenirvos oblidadas
ni á trent' anys?...

Per ma sort, lo temps passat,
en mí no s' hi mostra gayre...
¡Trent' anys!... ¡De quinze tinch l' ayre...
Segons algú m' ha contat!...
Y que, per cert, no exagera...
Guapa, frescota, grassona...
¡Ves si tenia, soltera,
ni aixís curva la cadera,
ni aixís la espatlla rodona?...
Si sembla que tota jo
publiqui á propis y estranys,
qué no 'm pertoca 'l grahó
dels trent' anys!...

Fins éll, y aixó que 's aixut,
avuy no sé qué 'm trovava,
qu' ha fet... (Si algú 'ns escoltava
lo que 's pot haber cregut!...)
Com me coneix tant á fons
que ja no li oculto res,

y se que, certas llissons,
 s'aprenen com las cansons,
 per la tonada no mes!...
 Ab tot, ma temensa es tonta...
 Que pot saber?... Mos paranyes...
 ¿Qui no 'ls té, si es dona y conta
 bons trent' anys?...

N' obstant, un neguit intern,
 entench á voltas que 'm diu:
 «quant som al plé de l' Estiu
 tenim mes aprop l' Hivern.»
 ¿Qui ho dubte?...—Gemega y calla,
 tú, que veus desd' un racó
 del mon la eterna baralla,
 fonente, com la quitxalla
 devant d' un aparadó'...—
 Y si trovarthi t' espanta...
 ¿Que diré?... Si, per mos danys,
 ¡son tant aprop dels quaranta
 los trent' anys!...

Sols pensanthi estich frisosa...
 Dins mí, Deu meu, quina lluyta!...
 Batent lo cor me diu: «Cuyta».
 Y 'l cap afegeix: «Sí, gosa».
 Tinch l' oració... Molts me pregan...
 Desvio 'ls ulls del passat...
 Procuero que no 'm conegan...
 Y... las camas se m' encean,
 y's torsa ma voluntat...
 ¡Cuants cops aixis, abátuda,
 m' han deixat los desenganys!...
 ¡Es tant grossa una cayguda
 als trent' anys!...

No fora aquest mon estat
 si *éll* volgués considerarme
 y no, com ho fá, tractarme
 cada dia ab mes fredat.
 Poch *éll* ni un cop endevina
 qu' al veurem descontentada
 mes mon cervell desatina...
 ¿Qui no sofreix, quant camina
 del goig per l' endevallada?...
 Y *éll* no ho veu... Y fins á estonas

m' atormenta ab sos reganys!...
 ¡Qué som... dallonsas, las donas
 á trent' anys!...

Sols una volta he pogut
 demostrarli ma fal-lera...
 Y hem acabat... de manera
 que tots dos hi habem perdut.
 Jo porfia que porfia;
 Ell viu de geni... Jo forta...
 «¿Cedirás?»... Com no cedia
 per últim la gelosía
 me 'l va posar á la porta...
 Si *ell* conegués lo que pesan
 aquets desitjos estranys...
 Y avuy, qu' aprop meu, tots resan:
 «¡Quins trent' anys!...»

Jo hagués sabut de soltera
 lo que hi aprés de casada...
 Mes, com la cosa amagada
 se desitja ab mes quimera!...
 Una tingués la rahó...
 Una no fós tan baboya...
 ¡Quin cambi de condició!...
 Tot es hú aixó ú alló
 que somniava de noya!...
 Per cert que, moltes, encare
 no trovan en sos companys...
 ¡Una tingués, com jo, are,
 fets trent' anys!...

Peró... qué?... Si avuy m' anyoro
 d' un temps que 'l desitj no pena,
 llavors... Qué soch poca pena,
 ploro, y no se de qué ploro!...
 Que 'ls dias passen volant,
 que s' acosta la tardor,
 qu' *ell* de mí s' irá apartant...
 Si miro tant endevant
 fins temo caurer de por!...
 Además...—Ni jo 'm coneixo...
 Are vejeu quins afanys!...
 Y tot... perque avuy cumpleixo
 ja, trent' anys!...

JOAN PONS Y MASSAVEU.

ANYORANSA

À LA MEUA AMIGA Y GERMANA DOLORS TARES

QUE hermosa que n' erats nina!
Dolsa nina del meu cor,
després que tú te 'n anares
al cel, que desde llavors
veix los dias nebulosos,
que per mi no tenen sol,
y veix las nits sense estrelles
y á la lluna no veix, no,
com avans rielar graciosa
del mar inmens en los solchs,
ja ni colors ni perfums
tenen pera mi las flors
y 'm fan sospirar los cants
tant dolços del rossinyol,
que al escoltarlos, m' aymia,
se 'm romp á trossos lo cor;
que puig de ton cant angélich
encare 'm recordo jo,
quant sos ecos se perdian
per los ámbits del saló
los que 'ls oian se creyan
d' ángels escoltarne 'l chor.
Tú, Dolors, mes que germana,
erats del ánima un tros,
per aixó ja no puch viure
després d' haberte tú mort,
y si visch en ma anyoransa
sempre trista sens conhort,
visch com las flors que no tenen
ni una besada del sol.

Barcelona Octubre 1876.

LLUISA DURÁN DE LEON.

PER L' AGOST

A NAVAM dret á la vinya
á portá 'l diná á son pare,
y vam empendre un camí
que tot justet hi passavam.

Lo sol que queya tan fort
fins la terra clivellava;
de vent ni 'n feya un alé
per moure la fullaraca.

La suór de gota en gota
cara avall nos regalava,
y ella 'l mocador del cap
á ran dels ulls va abaixarsel.

Quín goig que feya! quín goig!
tota rojeta de galtas,
semblant á las roselletas
que d' en mitj los blats ressaltan.

Las mánegas del jipó
las portava arremangadas;
com la flor de l' atmetller
los seus brassos ensenyava.

'Navam saltant pel camí
lo mateix que duas daynas,
y com era tant estret
á cada pas nos topavam.

Quan cansada 's va trobar
vam seure sota d' un arbre;
com que l' arbre era ufanós
bella sombra 'ns regalava.

Al bell punt que s' assentá
feu un sospir... y una rialla!...
que 'l jiponet de merino
tot d' un cop va bellugarse.

Ja sabeu que los sospirs
de cor á cor s' encomanan,
y á cada sospir que feya
jo amorós los hi doblava.

Vam torná á emprendre 'l camí
á frech á frech l' un del altre;
jo li portava 'l cistell
perque anés ben descansada.

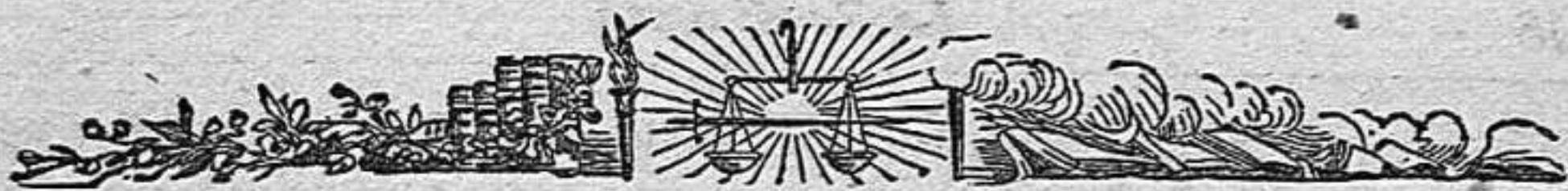
Voltejant los papallons
s' acostavan á sa cara,
boy atrets per la frescor
d' aquella flor montanyana.

Prop sos llavis las abellas
brunzint sas alas passavan;
las abellas ja se sab
que de la mel may s' apartan.

Cada costat del camí
s' hi gronxava un planter d' arbres,
d' aucells un bellugadís
xarrotejant pel brancatje.

Vam arribar á la vinya
sens ni tampoch adonantsen...
¡Que passa depressa 'l temps
anant prop de la estimada!

JOAQUIM COMABELLA.

BIBLIOGRAFIA¹

DEL MEU TROS.—*Escenas casulanas, de carrer y de més enfora,* per D. EMILI VILANOVA, *ilustradas ab vinyetas per D. Antoni Vilanova.*—Barcelona.—Biblioteca de La Renaixensa.—Mars de 1879.—Un tomo en 8.º de 200 pàgines, 10 reals.

SE sosté per molts, sens que falte qui ho contradiga, que 'l temperament moral dels catalans, nostres hàbits, la severitat de la llengua, la mateixa adustesa que caracterisa nostre clima y nostre territori, nos inclinan á veure las cosas pel costat serio y reflexiu y 'ns fan ineptes ó poch menos, aixís pera la gracia y 'l xiste en l' enrahonar, com pera los géneros literaris escrits que fundan en aquells jochs de la imaginació lo que podria dirse son estat civil. Sens entrar á discutir aixó perque ni l' ocasió ni 'l lloch ho consenten, mes sens callar que per nostra part estem més lluny dels contradictors que dels sostenidors, be podem afirmar qu' en aquesta materia, y més en ella que en otras, te oportuna aplicació lo principi de que no hi ha regla sens escepcions, y que en ella especialment se veuhen devegadas escepcions tals, que fàcilment arrivarian á posar en dupte la generalitat de la regla.

Sens anar més lluny, nostre renaixement literari ofereix notabilíssims exemples de aquestas escepcions; lo teatre y 'l periodisme v. gr. contan entre sas obras modelos de gracia y de xiste, y es impossible olvidar, entre altres escriptors, á Robert, Pitarra y Eduart Aulés, los quals, cada hu en son género, han alcanisat mes de una vegada la talla de mestres.

Per desgracia, Robert morí, y ab ell son inimitable humorisme; Pitarra, com aquellas terras de qual fertilitat abusa lo pagés, necessita un llarch descans, mentres que Aulés, que viu encara y en lo domini absolut de sas facultats, olvida mes de lo que deuria que ha nascut pera escriure. Fora de la escena aquets mestres, lo género festiu quedaria entre nosaltres relegat á la categoria de género històrich, si pera honra y regositj de las lletras catalanas no hagués aparegut un digne successor d' aquells, qui heretant lo talent observador y maliciós de Robert Robert, la fecunditat de Pitarra y la gracia expontánea de Aulés, ha fos totas aquestas qualitats en una individualitat genuina, caracterisada fortament per una sensibilitat

¹ No debent fer la crítica *Del meu tros*, tota vegada que 'l llibre de D. Emili Vilanova ha sigut publicat per aquesta REVISTA, dem á coneixer á nostres lectors, traduhintlo, lo primer judici que de l' obra ha vist la llum. Vejís com parla *El Diluvio* de nostre amich.

moral marcadament expansiva, per sa delicadesa de concepció y per un temperament poétich no molt comú entre los escriptors festius.

Fruyt y probas d' aquest talent son los numerosos articles publicats per D. Emili Vilañova, qu' es l' autor á qui 'ns referim, en diferents revistas catalanas, especialment en *La Renaixensa*; y més complerts si aixó es possible, los que constitueixen lo tomo qual títol figura al devant d' aquestas ratllas, y qu' es lo primer de la biblioteca que la mentada revista va á regalar á sos subscriptors.

Dos caràcters dominan per igual en aquest llibre; lo bon humor y 'l sentimentalisme poétich, á tal punt que fins en aquellas relacions en que predomina un dels dos, treu lo cap l' altre si no es que tregui fora tot lo cos. La perspicas observació y la aprehensió de la realitat son la materia per qual medi tals caràcters se manifestan y fan sensibles, y un estil affluent, rich en giros y modismes locals, en conceptes poétichs y en frases pintorescas, lo motllo en que 's buydan y prenen forma artística aquellas substancias. Per aixó lo primer y principal consell que debem donar als que llegescan lo llibre, es que 'l llegescan poch á poch, á petites lectures, á fi de percibir y saborejar las delicadesas de detall ab que recrea 'l gust y que passarian desapercubudas en gran part llegint de correguda.

Catorse son las narracions, á més d' un prólech que bé pot esser considerat com la décima quinta per la forma en qu' está concebut y escrit. Ensajém una classificació á fi de fer més fácil l' anállisis.

Componen lo primer grupo las tituladas *Lo derrer envit*, *La esclava d' Ali-Babau*, *Nocturno* y *Ultimas escenas d' un drama*. Advertim que l' ordre de colocació en la llibre no es per grupos, sino alternat, á fi de fer més variada la lectura. Las quatre narracions indicadas entran de ple en la parodia, essentho las dos primeras de la literatura que nostres romántichs deyan oriental, y del melodrama plorós y d' efectes las dos últimas. Unas y altres, si pot dirse, son rialladas posadas en lletras de motllo, pero contagiosas com tota riallada. Es impossible llegirlas sense riuessen; tan cómicament están ridiculisats los vaporosos idealismes y la retórica de convenció que caracterisavan lo género parodiat. Es la mateixa literatura portada á l' estravagancia y en que 's barreja deliciosament la afectada sublimitat dels sentiments ab la pintoresca vulgaritat del llenguatge popular. Y, no obstant, pera fer riure, Vilañova no apela, ni á las grosserías de llenguatge, ni á las llibertats de pensament á que tan aficionats se mostran molts autors del género bufo; son procediment es, en petita escala, 'l que empleá Cervantes pera ridiculizar las novelas de caballería. De aquí que sas parodias, independentment del valor que 'ls hi dona la comparació ab sos modelos, tenen, per l' estil, un valor genuí é independent. Un poeta que espigués en *Lo derrer envit*, ab poch treball podria escriure una poesia de forma y de conceptes primorosíssims.

En lo segon grupo entran *La viuda*, *Lo forjador*, *Un porter*, *No n'hi ha d'altre*, *En Gervasi* y *Lo perdulari*. Son pinturas de costums y bocetos de tipos, unas y altres essencialment barcelonins. Exceptuem *Un porter* y *Lo perdulari*. D'ells, lo primer, essent deliciós per la gracia ab que está escrit, toca ja ab lo género bufo, y sobre tot ni en lo protagonista ni en los personatjes secundaris, alguns d'ells superiorment apuntats, ofereix caràcters especials de localitat, en lo qual se li assembla 'l segon, un dels millors treballs de la colecció, cáustica pintura del que viu, ó, millor, va morint de fam á costa agena y ahont lo horrible de la pintura moral está unit en estranya barreja ab l'accent cómic de la narració, produhint un conjunt que á la vegada fa plorar y riure, pero que sobre tot fa pensar. Si 'l tema de l'acció fos mes nou, *Lo perdulari* podria posarse al nivell dels millors modelos que en aquest género tenen los francesos. En *La viuda* y *No n'hi ha d'altre* domina la pintura de las costums morals de nostra classe menestrala en sa doble fase, mala y bona. Hi ha trossos en que la realitat está magistralment sorpresa y trasladada al paper. Los vehins y vehinas de *La viuda*, 'l dega del *Carrer de casa*, *Ponet Casellas per servirlos* y tota aquella serie de noys y personas grans que segueixen y obeheixen sas ordres en tot lo que al esplendor del barri atany, no sols son sers de carn y ossos, sino qu' en artística síntesis compendian tota una classe que 'l cosmopolitisme de las costums va barrant del mapa, ó *descaracterisant* per lo menos. Lo qui desde son quarto de lectura vulga coneixer lo modo d'esser de nostres menestrals pot pendre per segura guia al autor dels dos quadros que 'ns ocupan. Llegesca també á dit efecte *Lo forjador*, acabada personificació de nostre treballador y simpática apoteósis á la vegada de una classe que molts cops es despreciada per los que no saben veure la honradés que palpita sota lo cor del obrer. No obstant lo tipo mes perfet d'aquest grupo, es sens dupte *En Gervasi*, especie de idealisació del sereno de Barcelona, escrita ab una *vis* cómica sens rival y ab un assombrós coneixement de la realitat. A *En Gervasi*, lo sereno tipo, no hi haurá ni un tan sols de nostres lectors que no l'haja tractat.

Anem ja finalment al grupo tercer que es, desde lo punt de vista artístich, la joya millor del llibre y que difereix profundament dels dos anteriors, encara que resplandesca en ell, adaptadas á las exigencias del género, las mateixas qualitats d'estil qu' en los demás. Parlem de las narracions tituladas *Divuyt anys*, *Sempreviva*, *Afligiment* y *Tot sol*. Estos quadros son veritables obras d'art en que sens abandonar lo terreno de la realitat dels fets vulgars, ha entrat de ple l'autor en los dominis de la poesia lírica. *Divuyt anys* es lo panorama d'aquesta edat, vist y descrit en la madurés dels anys; un *ex-D. Juan sens malicia* que passa llista á sos amors juvenívols, y sent, recordantho, aquell enteniment singular ab que, entrats en

anys, considerem los temps transcórrerets y fem memoria de las alegres ilusions que llavors nos gronxavan, mortas pera no ressucitar, al dur contacte del present. Epissodi de aquesta mateixa joventut es lo recort de la prematura passió que l' autor titula *Sempreviva*; ¡quina suavitat hi respira! ¡quina tendresa! Aquella passió no ha mort encara: encara al amor del recort tornan á desfilas per devant dels ulls de l' ánima sos més insignificants detalls y ab son color se pintan y afalagan l' oido ab sa trista melodia. Los aficionados á la novela lamartiniana poden llegir aquesta petita lamentació titulada *Sempreviva* que sembla arrancada á una de las planas de *Graziella*. En *Aflijiment* la inferioritat literaria y certz desproporció en las parts venen compensadas per la melancolia de que están plenas las paraulas del narrador. Un vellet que conta la historia de son únich fill mort d' amors en la flor de sa edat. Las llágrimas venen als ulls al sentirla. Lo germá del autor ha dibuixat pera aquest quadro com pera tots los demés una vinyeta alusiva. La citem aquí porque 'ns sembla que 'l dibuixant ha comprés perfectament en aquest quadro al escriptor. ¡Llástima que la execució material del dibuix ó del grabat no responga á la concepció estetica!

Pero acabém ja. Tanca lo grupo tercer y á la vegada 'l llibre, lo quadro titulat *Tot sol*, que sens disputa pot classificar-se entre las millors obras de la colecció. Lo protagonista del *Tot sol* es un pobre músich, fill orfe d' uns *saltimbanquis*, tan infelís en sa naixensa é infantesa com en sa major edat; pero que dotat d' un cor d' or y d' un poderós sentiment artístich, posa en son violí tots sos goigs y troba en son art una deu de superiors emocions que endolsan los disgustos de sa sort. Es una historia veritablement sublime: y la deu d' aquesta sublimitat neix en la aliansa de la vulgaritat dels fets que constitueixen la historia auto-biográfica del protagonista ab la idealitat que sobre ells espargeix lo sentimentalisme de sas impresions.

Com se veu, l' autor del llibre que tan per sobre analisem, sobresurt en tots los géneros y la superior bondat de algunas de sas narracions mes que de un desempenyo superior encara, que no sia sempre igual, prové de la superioritat fundamental del género, de la major cantitat de bellesa estetica que aquest es susceptible de rebre.

Té defectes lo llibre? ¡Com no 'n te de tenir! Pero sobre que molts d' ells no apareixen sino quan se llegeix per segona vegada, quan aspirat l' aroma s' examina la flor, son á més en bona part tan insignificants que ab poch treball podrian desapareixer, mentres que 'ls que afectan més fonamentalment l' obra, com l' excés de sentimentalisme en certas ocasions y 'l de jocositat en altres, son tan essencials en l' estil del autor, están tant íntimament lligats ab la totalitat de sas creacions que 'l ferlos desapareixer desvirtuaria tal volta moltas de sas bellesas y, sobre tot, disminuiria la característica originalitat qu' en tots sobressurt.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS

en Secretaria desde 'l 17 de Mars fins á las 12 del dia de la fetxa.

Núm. 28. La Cansó de la Llar. *Escut Catalá.*—29. ¡A mórt!
*¿Quien esclavo como hacerse—Pueblo que tiene en su historia—pá-
ginas como la tuya,—jamás cobarde se postre.*—30. A una Mare.—
31. Úrsula. *Ah! pereat si quis lentus amare potest.*—32. La Cansó
del vigatá. *Visca la Patria.*—33. La Mort d' Athalia. *Je ne prends
pas par juge un peuple téméraire.* RACINE.—34. Al Renaixement del
esperit patri. *Dia.*—35. Valencia Cristiana. *Cansó de gesta.*—36. La
tradició. *¿No la coneixeu?*—37. Lo Rey dels Jochs Florals. *Amor y
poesia.*—38. L' ánima de N' Alvarez.—39. Mon darrer mot. *Fe.*—
40. Mal d' amor.—41. La Dona. *Amor.*—42. Lo testament de Be-
renguer I anomenat Lo Vell. *La virtud nos enseña el camino que
debemos seguir; pero no se encarga de descubrir todos los lazos que
podemos encontrar.* BALMES.—43. Pompeya. *Resurrexit.*—44. Se-
pulcres vius. *Antes que á la luz hermosa—le diese el sepulcro vivo—
de un viviente (porque el nacer—y el morir son parientes).* CALDERON.
La vida es sueño.—45. Amor. *Por el amor todo; sin el amor nada;
ni Cielo, ni Tierra ni Eden.*—46. Lo Deu ver. *«In ipso vivimus,
movemur et sumus.»* ST. PAU.—47. Al renaixement del esperit cata-
lá. Himne. *¡Desperta Catalunya!*—48. Lo Poeta. *Cántich de fé.*—
49. Lo Senyor de Tarragona. *Dies iræ.*—50. Himne al Renaixement
patri. *Amor de Patria, amor de tothom.*—51. Mon Aucell. *Es un
planteret de flors.*—52. Cansó del Compte d' Urgell N' Armengol de
Mallorca.—53. La Novicia. *Mes que á ser monja se 'n va al fossar.*
—54. Lo Cavalé. *Deu te guart.*—55. A la Patria catalana. *Germans,
avant.*—56. La finestra del terrat. *Labor prima virtus.*—57. A Celia
morta. *Recort que no mor may.*—58. La Campaneta. *Ab son so lo
cor s' esglaya.*—59. Lo Pensament. *Llibertat.*—60. De la vinya á
cal Rector. *Deu nos do sort y ventura.*—61. Lo Temps. *May...*—
62. Lo que diu lo vent. *Historia trista—diu l' oronel.* FREDERICH
SOLER.—63. Ramor del bosch. *La passió.*—64. Garlanda y arpa. *Qu'*

aissi'—m suy ab joy lassatz—ab una de las melhors, ect.—65. Flors y espinas. *Fac cor meum secundum cor tuum.*—66. Plany. *Que te consuela, oh ánima mia, en este tempestuoso mar.* SANTA TERESA DE JESÚS.—67. Sor Sanxa. *La séptima enterrar als morts.*—68. L'adeu d' un soldat. *Per la patria y per l' amor es lo meu cor.*—69. Per l' amor. *Iris.*—70. Riu avall. *Nuestras vidas son los rios—que van á dar en la mar—que es el morir.* JORGE MANRIQUE.—71. Del Abril al Novembre. *Capitols.*—72. La Sardana. *Visca sempre la sardana—qu' es lo ball mes catalá.*—73. Lo Rey á la espasa. *Tizó.*—74. Lo pres de Lleyda. *Sin saber cuando es de dia—ni saber cuando es de noche,—sino por dos pajarillos—que me cantan el albore.* DEL ROMANCERO.—75. Recorts del botxí. *Mals recorts.*—76. Aubada. *Amor y esperança.*—77. L' eternitat del amor. *Semper semperque.*—78. La veu de Deu. *Fiat terra.*—79. Lo son de la morta. *Non est morta puella, sed dormit.*—80. La lley. *Dura lex, sed lex.*—81. La Gallinaire. *¡Qui compra gallinas!*—82. A ma futura esposa. *Te regalaré una tumbaga, amor.*—83. La lluna. *Reina de la noche.*—84. Jesus als nins. *Veniu á mi.*—85. La Mort. *Como se pasa la vida etc.* J. MANRIQUE.—86. De mort á vida. *Me hizo andar y me trajo á tinieblas no á luz.* LAMENTO DE JEREMIAS.—87. Nit de Nadal. *Nit d' alegría.*—88. Lo mariner de Rosas. *A reveure!*—89. Lluny de ma terra.—*Anyorarsa.*—90. Al dolor. *Conhort.*—91. Lo llit de mort. *Llamas, dolores, guerras,—Muertos asolamientos, fieros males—Entre tus brazos cierras...* FRAY LUIS DE LEON.—92. La cansó de la destrál. *Canteula.*—93. Himne. *Som catalans.*—94. Bach de Roda. *A mi no 'm raca 'l morir.* DE LA CANSÓ D' EN BACH DE RODA.—95. Catalunya... *Mientras llore opresa y desgarrada, lira,—déjame en paz!... venga una espada.* GASPAR NUÑEZ DE ARCE.—96. Lo cant de la cardina. *Si canta ó plora,—no se sap may.*—97. La tomba.—98. Amor d' amors. *En lo paradís va naixer—i' allí 'ns ve son consol.*—99. L' Orient retut. *Ruinas!*—100. Lo renaixement. *Ahir, demá.*—101.—Lo Compte Guifre. *Agradóse de la hija de Baldimuro etc.* FELIU DE LA PENYA.—102. L' aigua. *Plou, plou Montserrat.* POBLE.—103. A ma futura esposa. *L' Amor.*—104. La font de la Esperança. *Anemhi.*—105. La llansa y l' arbre. *Avant.*—106. Ampareume verge santa. *En mos llavis impurs lo teu nom brota.*—107. L' afany de l' eura. *Avant.*—108. Himne catalá. *Tot renaix.*—109. Al fons de la tomba. *Veritat.*—110. Independencia. *Oh patria!*—111. Lo siti y presa de Tarragona. Juny de 1811. *Primer la mort que 'l dogal.* A. MOLINS.—112. L' hermita. *Consolatrix afflictorum.*—113. La Colometa. *Mirall de pau.*—114. L' hereu y la pubilla. *Tristor.*—115. Los quatre redobles. *¡Cuantos soldados!... no tiene etc..* VENTURA RUIZ AGUILERA.—116. La germana de la Caritat. *Consuelo del afligido.*

Lo que 's fa públich pera coneixement dels interessats.

Barcelona 30 de Mars de 1879.—Per A. del C., lo Secretari, *Emili Vilanova.*

NOVAS

os plau veurer, com l'altre dia en la Exposició-París, l'afició á decorar las habitacions ab obras d'art espressa-ment per cada cas concebudas y executadas. Aixó ennobleix á las arts y á los que las hi donan hostatge.

Quatre quadros vejerem la setmana passada en la expressada exposició y ab semblant objecte. Un paisatge ab algunas figuras representant *la fruyta*, del Sr. Vayreda. No coneixem res tan bo de tan apreciat pintor. La vista penetra verdaderament per entremetx del enreixat de tronchs dels arbres per anar á posarse al lluny sobre una masía y per passar més enllá fins un horisont blanch groch, tan sencill de pintat com encertat de color. L'aigua estanyant, l'herba y la terra s'allunyan del primer al últim terme sens esforços; los arbres, las figuras, los objectes y fruyts apilotats s'alsan de la terra com si fossen vistos en un ben arreglat estereóscopo. Defectes poch y fàcils de corretjir; dintre del to á cada terme hi faltan detalls, mitjas tintas que 'ls apartin de semblar tan bastidors sobreposats; de las figuras, be los *senyors* del primer terme; la dona detras de la parada de fruyta (qual objecte ignorém) una mica curta. Altre dels quadros, *la pesca*, es del Sr. Urgell. Fondo de marina preciós; las barcas vogan en mitj d'una boirina transparent, que lo sol comensa á descórrer penetrant per un de sos esqueixos. Las barcas del primer terme delicadament pintadas. Las figuras y la pesca fluixas. Lo tercer dels quadros, del Sr. Rabadá, representa *la cassa* en una especie d'estany: te trossos recomanables com lo grupo d'arbres y plantas altas de la esquerra; llástima que lo emplear arbres de distints climas, vegetació luxuriant junt al aygua y arbres sechs en lo fondo y mes que tot las tintas massa planas, poch modeladas li dongan una mica d'aire de transparent dels comunment usats. Acaba la colecció *las flors*, pintadas per los Srs. Masriera. La vista no 's cansa de voltejar com un papelló sobre aquells testos y plantas de la dreta, entre los que s'alsa un pedestal ab una estatua. Las flors y lo fullatje son de primer ordre com los capsals dels abets ó altres coníferas de l'altra part del quadro; la part baixa d'aquets arbres resulta massa igual en lo brancatje; de detras de la casa, simpática dintre lo tó adoptat, pero que s'avansa en ecsés, surten potser sobradas puntas d'arbres iguals y á nivell. Las figuras de senyoras pintadas ab gallardía, suposem que voldrán ser altrás tantas flors, las més agradables del jardí. Per una, la que está d'esquena, delicadament moguda é inclinada ho acceptém. Las altrás están molt ben plantadas, pero l'aroma es perduda per nosaltres; nos semblan dos dalias que s'adressan orgullosas després d'haver estat cullidas sobre un *trottoir* de París.

Fora de la colecció indicada havém vist á casa Parés altres quadros del Sr. Urgell, un carrer ab una professó que 's pert al lluny y una marina, bonichs com tot lo de nostre fecundo pintor (la marina potser massa abocetada); unas acuarelas dels Srs. Sala y Bellver, y per últim las que ha enviat de Roma lo Sr. Fabrés. D' aquestas los paisatjes son perfectament dibuixats, pero de color pobre, d' uns verts pesats y negrenchs y d' unas terras y cels esgrogueits; las de figura ben dibuixadas y del tot simpáticas de color.

S' ha format á Sarriá una societat catalanista ab lo títol de *Lo Nieró*. Componen la Junta Directiva los senyors D. Enrich Nanot, D. Antoni Oliveras y D. Florenci Piera. Los felicitem ab tot nostre cor: sempre 'ns tindrán al seu costat pel bé de Catalunya.

Dintre poch temps veurá la llum á Montevideo un periódich redactat en catalá. Ab aquest y 'l que anunciarem á Filipinas serán setse los periódichs que 's publicarán en nostra llengua.

Próximament continuarem lo *Libre de coses asanyalades*.

En lo benefici del Sr. Molgosa que 's feu lo dia de S. Joseph en lo teatro del Odeon s' estrenaren las comedias tituladas *Triquinas y Filoxeras* y *Un mató ó la festa de Sant Joseph*.

Dintre poch dias se posará á la venda un llibre ab lo títol de *Cansons ilustradas* editat per lo senyor Lopez y escrit y dibuixat per D. Apeles Mestres. Ditas cansons son posadas en música per lo compositor Sr. Rodoreda.

Lo diumenje dia 16 del corrent la Societat catalanista de St. Martí de Provencals obsequiá ab un diná á una secció de la *Associació catalanista d' excursions científicas* que passá á dita vila al objecte de visitar algunas bellesas artísticas.

Ha sigut adquirida per la *Protecció Literaria* la nova obra del Sr. Martí y Folguera *Veus escampadas*.

Lo compte Crestiá de Vilonovo secretari dels mantenedors provencals nos ha remés una circular en la que 's detallan los premis oferts en lo certámen obert ab motiu del centenari de lord Brougham y son los següents:

Eloge en vers de lord Brougham e de la villo de Cano, ó de la Prouvenço.—S' ofereix per premi un brot d' olivera d' or.

Uno pöesio sus un sujet tra de l' istori de Prouvenço.—Lo consistori recomana especialment lo següent assunt:

Lou chaplodis de l' abat Pouscàri e di cinq cent monge de Ledin, per li Sarrasin.—S' ofereix per joya un objecte d' or.

Lo jurat queda en llibertat de concedir segons y tercers premis.

Las poesías deurán ser enviadas de la manera acostumada en altres certámens avans del 4 d' Abril á Teodoro Aubanel, plassa de St. Pere, en Avinyó.

Lo dissapte dia 22 al vespre celebrá la Societat de lo *Rat-Penat* una vetllada literaria-musical en honor del malograt poeta mallorquí D. Guillem Forteza, inaugurant lo local que ocupa en lo carrer de Rubiols.

Presidí l' acte lo Sr. Pizcueta que pronunciá un breu discurs elogiand los esforços que la Societat ha fet per adquirir l' importancia que te avuy dia, y passant al objecte de la reunió s' ocupá dels mérits literaris del reputat poeta, escitant als escriptors valencians á mantener estretas relaciones ab las provincias ahont es parlada nostra llengua.

D. Geroni Forteza doná las gracias per l' obsequi que 's feya á la memoria de son germá, llegint á continuació las sentidíssimas poesías del malaguanyat poeta, *L' orfanet saboyart* y *Lo que diu l' aureneta* y l' article satírich *A D. Leandro Fernandez de Moratin en el otro mundo*.

Després se llegiren poesías per l' ordre següent: lo Sr. Llombart *La Dama del Rat-Penat*; lo Sr. Ferrer y Bigné *Les tres germanes*; lo Sr. Labaila *Prech á la Verge*; lo Sr. Orga *Décimes á Zorrilla*; lo Sr. Balader *Lo que fa la roba*; lo Sr. Llombart *La Galetera*; lo Sr. Iranzo *La Filanera* y *El Maderer* y altres los Srs. Bodria y Lluch.

Ultimament lo Sr. Segura cantá una inspirada cansó música del Sr. Penella y lletra del Sr. Iranzo, titulada *La tórtola viuda*.

En *El Siglo futuro* del 18 del corrent hem llegit, reproduhit del altre periódich madrileny *El Fénix*, un notable judici crítich de *La Atlántida*, fet per lo jove y docte catedrátich de la Universitat Central Sr. Menendez Pelayo. Notable per las atinadas consideracions que sobre las moltíssimas bellesas del poema hi fa 'l crítich, sense deixar per aixó de fixarse en los defectes que s' acusan en la obra, resplandeix en ell un veritable coneixement y entussiasme per nostra literatura y pera 'l poeta que com Verdaguer ha posat tan alt sa nomenada. No podem deixar de transcriure alguns dels párrafos de la crítica:

«Esa rica y gloriosa literatura catalana que renaciendo en pleno siglo xix á la voz de Aribau, el inmortal cantor de la patria, ha venido á reanudar las gloriosas tradiciones de los Muntaners, Lulls, Marchs y Roigs, hasta alcanzar en lo lírico un florecimiento, del cual pocas naciones modernas pueden ufanarse, acaba de coronar sus timbres con un esfuerzo gigantesco, un poema épico-descriptivo, que parece inverosímil en estos tiempos, rico, vigoroso y espléndido, portento de audacia y de armonía.»

«Y no es esto decir que Verdaguer pinte fantasmas y no hombres: ahí están para demostrar lo contrario la reina Católica y Colon, que con lo poco que dicen y hacen infunden al poema una inexplicable vitalidad y energía.»

«Pero nadie puede torcer ni contrariar su propio ingenio, y por ende Verdaguer, superior en condiciones descriptivas á todos los poetas catalanes, castellanos y portugueses que yo conozco, ha usado y abusado de sus brillantes facultades en esta parte. El abuso está en la falta de sobriedad y en cierta tendencia á equivocarse lo desmesurado, resonante y grandioso con lo sublime. Aquello es una cascada, un Niágara, un torrente desatado de poesía.»

«No hay lengua moderna que iguale en poder y flexibilidad á la lengua catalana, tal como Verdaguer la maneja. . . . .»

«Ante un poeta como el Sr. Verdaguer la crítica de pormenor enmudece. Sólo nos queda aliento para leer y admirar, y bendecir á Dios, que ha consentido que tal maravilla se escribiere en una len-

gua *española* y por un sacerdote católico, modesto y piadosísimo como pocos. Gracias al autor de *L'Atlántida* nada tiene que envidiar España á los Tennyson, Longfellow, Carducci, Mistral y demás grandes poetas de otras tierras.»

Acaban d'esser elegits socis numeraris de la Reyal Acadèmia de Bonas lletres d' esta ciutat, los distingits escriptors D. Joaquim Riera y Bertran, D. Joseph Coroleu é Inglada y D. Joaquim Fontanals del Castillo. També ho han sigut en la calitat de honorari, lo conegut numismátich D. Arturo Pedrals y Moliné; y en la de corresponent, á saber: á Gerona lo llorejat arqueólech D. Joaquim Botet y Sisó; y á Palermo (Sicilia) los ilustres senyors D. Isidoro Lalumia, superintendent dels archius sicilians y Baron Rafel Starrabba, diligent investigador y publicista. A tots los doném desde aquí nostra mes coral enhorabona.

Ha eixit lo primer número del semanari ilustrat *Lo burinot*.

Després d' unas brillants oposicions en Madrid ha obtingut la pensió pera estudiar la escultura á Roma, lo jove artista catalá don Torquato Tasso.

A 65 arriba lo número de composicions rebudas fins lo dia 30 en lo certámén del *Nunci*.

Ab motiu de despedir al Excm. Capitá General d' aquest districte D. Ramon Blanco nombrat per lo mateix cárrech en la isla de Cuba; se celebrá un banquet en lo «Círcol del Liceo» en el que dit senyor pronunciá un brindis en nostra llengua dihent á sos amichs que *á Cuba hi tindrian un cor catalá*.

S' ha posat en ensaig en lo teatro de Novetats un drama que's titula *La Timba*.

SUMARI

RAMON MASFERRER. . .	Quatre paraulas sobre un acte fisiològich.	1
RAMON SORIANO. . . .	Apuntes per la Monografia de la Catedral basílica de Santa Creu y Santa Eulalia de Barcelona. . .	9
JOSEPH PELLA Y FORGAS..	Periodisme. Estudis històrichs del de Catalunya..	21
ARTUR GALLARD. . . .	Inauguració del Centre literari catalanista de Sabadell.	38
JOAN PONS Y MASSAVEU..	Trent' anys.	41
LLUISA DURAN DE LEON.	Anyoransa.	44
JOAQUIN COMABELLA. . .	Per l' Agost.	45
	Bibliografia.	47
	Consistori dels Jochs Florals de Barcelona..	51
	Novas.	53